

Tartu Ülikool
Eesti keele (võõrkeelena) osakond

**ARVAMUSI JA HINNANGUID RIIGIKEELE ÕPPE
KORRALDAMISE KOHTA VENE ÕPPEKEELEGA KOOLIDES**

Uuringu lõpparuanne

Birute Klaas-Lang, Kristiina Praakli, Anni Peedisson, Alla Lašmanova

Tartu 2014

Projektijuht: prof Birute Klaas-Lang
Keeletoimetaja: Meeli Sedrik
Tartu Ülikooli eesti keele (võõrkeelena) osakond

Tellijä: Haridus- ja Teadusministeerium

SISUKORD

KOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS	7
1. VALIM, AINESTIK JA MEETOD	9
1.1. Valimi koostamise põhimõtted	9
1.2. Andmete kogumine	13
1.3. Intervjuuainestiku analüüsimeetod	14
1.4. Varasemad Eesti vene õppekeele kooli käsitlevad uurimused	15
2. KOOLIDE VÄÄRTUSED, HOIAKUD JA ENESEKUVAND	17
3. ÕPILASTE ARVAMUSI JA HINNANGUID EESTI KEELE ÕPPE KOHTA	27
3.1. Eesti keele kasutamine õpilaste igapäevaelus	27
3.2. Õpilaste hinnangud oma eesti keele oskuse kohta	29
3.3. Eesti keele õppimise olulisusest õppija vaatenurgast	33
3.4. Eesti keele õppe korraldus: õpetaja, kooli ja riigi roll ning ülesanded	38
4. ÕPETAJATE ARVAMUSI JA HINNANGUID EESTI KEELE ÕPPE KOHTA	42
4.1. Õpetajate hinnangud õpilaste eesti keele oskuse kohta	42
4.2. Eesti keele õppimise olulisusest õpetaja vaatenurgast	44
4.3. Eesti keele õppe korraldus: õpetaja, kooli ja riigi roll ning ülesanded õpetaja vaatenurgast	47
4. INTERVJUUDE ANALÜÜSI KOKKUVÕTE	53
KASUTATUD ALLIKAD	57
LÜHENDID	63
LISA. EDUKAMATE JA VÄHEM EDUKATE KOOLIDE PÕHIKOOI EESTI KEELE TEISE KEELENA RIIGIEKSAMI TULEMUSED AASTATEL 2011–2013	64

KOKKUVÕTE

Käesolev uuring „Arvamusi ja hinnanguid riigikeele õppe korraldamise kohta vene õppekeelega koolides” võtab vaatluse alla eesti keele õppe seisukohast edukamate ja vähem edukate vene õppekeelega koolide juhtkonna ja õpetajate ning 9. klasside õpilaste hoiakud eesti keele kui riigikeele õppe suhtes.

Uurimisrühm töötas koosseisus:
professor Birute Klaas-Lang (uurimisrühma juht),
vanemteadur Kristiina Praakli,
Alla Lašmanova (MA),
Anni Peedisson (MA).

Detailse vaatluse all on kaheksa vene õppekeelega põhikooli, kus tehti nii kooli juhtkonna ja õpetajate kui ka 9. klasside õpilastega kokku 16 rühmaintervjuud. Koolid olid Tartu Annelinna Gümnaasium, MTÜ Kool 21. Sajandil Haabersti Vene Eragümnaasium, Sakala Eragümnaasium Tallinnas, Tallinna Ranniku Gümnaasium, Tallinna Humanitaargümnaasium, Narva Humanitaargümnaasium, Narva Kreenholmi Gümnaasium, Sillamäe Vanalinna Kool. Valdav osa intervjuudest toimus vene keeles. Intervjuud tegi ja tõlkis eesti keelde vene emakeelega Alla Lašmanova.

Lisaks sellele analüüsiti 20 vene õppekeelega põhikooli (sh eespool nimetatud koolide) veebilehte kui kooli avalikkusele suunatud kuvandit, pöörates tähelepanu ka koolide arengukavadele, põhikirjadele jt dokumentidele ja hõlmates sel moel hoiakute ja suhtumiste uuringusse veel ühe dimensiooni – kooli (ametlikud) hoiakud ja väärtused. Enesekuvandi seisukohast oli tähelepanu all, kuidas kool ennast avalikkusele esitleb, veebilehtede põhikeel(ed) ning teabe ja dokumentatsiooni edastamine nendes keeltes, eesti keele kui õppeaine paiknemine õppeainete hierarhias, riigikeele, lõimitud aine- ja keeleõppe (LAK-õppe) ning huvitegevuse jms nähtavus veebilehel.

Uuringus kasutatakse keelepoliitika uurimise etnograafilist meetodit, kus koolide ehk makrotasandi hoiakuid võrreldakse indiviidide ehk mikrotasandi hoiakute ja keelekäitumisega, mis võimaldab välja tuua olulist informatsiooni nende kahe tasandi vastavustest ja erinevustest. Käesoleva uuringu tegemiseks on kasutatud kvalitatiivset andmete kogumise meetodit rühmaintervjuude vormis. Sellisel moel oli võimalik koguda detailsemat informatsiooni hoiakute kohta, intervjuude käigus täpsustada ja detailiseerida koos intervjuueeritavatega küsimusi, vajadusel ka üle küsida. Intervjuud tõlgiti eesti keelde ning nende litereerimisel järgiti suulise kõne litereerimise miinimumnõudeid, peaesmärk oli edastada intervjuude maksimaalselt detailne sisu (st analüüsida, mida räägiti, mitte kuidas räägiti). Intervjuude analüüsimiseks taandati intervjuudes osalenute öeldu sisukategooriatega ning koondati informatsioon erinevate teemade alla. Käesoleva uuringu analüüsis lähtume sellest, mida ühe või teise teemaga seoses intervjuudes räägiti. Eesmärk on näidata, kuidas kooli juhtkond, õpetajad ning õpilased näevad riigikeele õpet, kuidas sellest räägitakse ning millised muud teemad paralleelselt esile tuuakse.

Uuringu aruanne koosneb sissejuhatusest ning neljast põhiosast. Sissejuhatusele järgnev 1. peatükk annab ülevaate uuringu meetoditest, valimi koostamisest ja intervjuuainestiku analüüsimise põhimõtetest ning kokkuvõtte varasematest uuringutest, milles käsitletakse vene kooli Eestis. Aruande 2. peatükis võetakse vaatluse alla riigikeele nähtavus ja positsioon koolide avalikkusele suunatud veebilehtedel. 3. ja 4. peatükis on intervjuuainestiku sisuanalüüs. Järgnevad kokkuvõtte, kasutatud allikate loetelu ning lisa (edukamate ja vähem edukate koolide põhikooli eesti keele teise keelena riigieksami tulemused aastatel 2011–2013).

Kokkuvõtteks võib välja tuua ilmnunud lahknevused edukamate ja vähem edukate koolide vahel. Loomulikult on tegemist üldistusega, mis tähendab, et reeglist kõrvalekaldumisi on mõlemas rühmas.

Edukamad koolid vastavad enamasti järgmistele kriteeriumidele.

1. Kool paikneb eestikeelses keskkonnas või tekitab oma õpilastele eestikeelset suhtlemiskeskonda, mis ei piirdu ainult eesti keele tundidega.
2. Kool on pigem suurema õpilaste ja õpetajate hulgaga.
3. Arengukavades ja strateegilistes visioonides rõhutatud eesmärgipärast riigikeele õpet toetatakse konkreetsete tegevustega.
4. Mitmekeelsus ja -kultuurilisus kui väärtus on küll väga olulisel kohal kooli strateegilistes dokumentides, kuid õpilaste ega õpetajate hoiakutesse selle väärtuse tunnetamine jõudnud ei ole.
5. Kool pakub eesti keele õpet oluliselt rohkem, kui riigikeele kohustusliku õppe maht ette näeb: keelekümblusklassid, LAK-õpe, eesti keele ringid ja mitmesugused tugitegevused (ühisprojektid eestikeelsete koolidega, ekskursioonid, keelelaagrid jms).
6. Paaegu kõik eesti keele õpetajad on kas eesti emakeelega või on omandanud kõrghariduse eesti keeles.
7. Riigikeele õpetajad tunnetavad oma mitmekülgset rolli ja vastutust riigikeele õppe tulemuslikumaks muutmisel.
8. Kooli juhtkonnal ei ole probleeme pädevate eesti keele õpetajate leidmisel.
9. Kuigi õpilaste riigikeele oskus on väga hea, näevad nii õpilased kui ka õpetajad siin veel arenguruumi: kool seab õpilastele kõrgemaid nõudmisi ja õpilased on motiveeritud neile vastama.
10. Vanemad toetavad oma lapse riigikeele õpinguid nii materiaalselt (rahastavad eestikeelset huvitegevust, keelelaagreid, ekskursioone jms) kui ka hoiakutega.
11. Õpilased ja õpetajad ei vaidlusta riigikeele hea oskuse vajalikkust, kuid näevad selles ainult pragmaatilist eesmärki.
12. Vähemalt põhikooli lõpus ei seosta väga paljud noored oma tulevikku Eestiga.
13. Õpilased ja õpetajad on kriitilised venekeelse gümnaasiumi kakskeelsele õppele üleviimise ajakava ja kohustuslikkuse suhtes.

Vähem edukad koolid vastavad enamasti järgmistele kriteeriumidele.

1. Kool ei paikne eestikeelses keskkonnas ning õpilastel on vähe võimalusi tunniväliseks eestikeelseks suhtluseks.
2. Kool on pigem väiksema õpilaste ja õpetajate hulgaga.
3. Arengukavades ja strateegilistes visioonides on rõhutatud eesmärgipärase riigikeele õppe olulisust, kuid seda toetavaid tegevusi on piiratud hulgal.

4. Mitmekeelsus ja -kultuurilisus kui väärtus on küll väga olulisel kohal koolide strateegilistes dokumentides, kuid nii õpilaste kui ka õpetajate hoiakutesse selle väärtuse tunnetamine jõudnud ei ole.
5. Koolil on piiratud võimalused pakkuda riigikeele õpet ja tugitegevusi rohkem kui riigikeele õppeks kohustuslikus mahus.
6. Eesti keele õpetajate seas on vähe eesti emakeelega õpetajaid. On ka õpetajaid, kelle eesti keele oskus ei vasta nõuetele.
7. Riigikeele õpetaja näeb õppe tulemuslikumaks muutmisel rohkem kooli juhtkonna ja riigi rolli.
8. Kooli juhtkonnal on probleemid pädevate õpetajate leidmisel.
9. Õpetajad leiavad, et õpilaste keeleoskus on üsna hea, aga praktiseerimisvõimalusi napib.
10. Vanemad suhtuvad lapse riigikeele õpingutesse positiivselt, kuid paljude perede sotsiaal-majanduslik taust ei luba lisaõpet ja huvitegevusi rahastada.
11. Õpilased ja õpetajad ei vaidlusta riigikeele hea oskuse vajalikkust, kuid näevad selles ainult pragmaatilist eesmärki.
12. On noori, kes ei seosta oma tulevikku Eestiga.
13. Õpilased ja õpetajad on kriitilised venekeelse gümnaasiumi kakskeelsele õppele üleviimise ajakava ja kohustuslikkuse suhtes.

SISSEJUHATUS

Uuringu „Arvamusi ja hinnanguid riigikeele õppe korraldamise kohta vene õppekeele koolides” on tellinud Haridus- ja Teadusministeerium. Uuring võtab vaatluse alla Eesti taasiseseisvumisaja ühe teravamana haridusküsimuse – eesti keele õppe vene õppekeelega põhikoolides. Teema on olnud aktuaalne viimase paarikümne aasta jooksul.

Muu õppekeele kool Eestis on andnud taasiseseisvumisaja jooksul ainet paljudeks magistri- ja bakalaureusetöödeks Tartu Ülikoolis, Tallinna Ülikoolis ja Tartu Ülikooli Narva kolledžis. Teemaga on tegeldud keeleteaduse (sh sotsiolingvistika) ja sotsiaalteaduste, aga ka kasvatusteaduse meetodeid kasutades. Muukeelset kooli on käsitlenud oma doktoritöodes Ülle Rannut (2005), Kristina Lindemann (2013), Monica Sakk (2013), lõimumisprobleeme ning hoiakuid laiemalt Gerli Nimmerfeldt (2011). Tehtud on ka mitu uuringut, milles käsitletakse eesti keele õppe tulemuslikkust ja õpilaste hoiakuid muukeelses koolis (nt Metslang jt 2013) ning avaldatud teadusartikleid (nt Martin Ehala, Ülle Rannut, Mart Rannut, Triin Vihalemm, Anastassia Zabrodskaia jt). Riigikeele õppe olukord vajab siiski senisest rohkem tähelepanu. Globaalsed muutused keelekeskkondades ja -hoiakutes, sh keelte prestiiži muutumine ja ümberhindamine, väljaränne ja selle dünaamika ning uusvariatsioonid (näiteks pendelränne Eesti ja Soome vahel), infotehnoloogia võidukäik ning sotsiaalmeedia esiletõus suhtluskanalina on oluliselt mõjutanud ka Eesti keelekeskkondi ning nende kõnelejate hoiakuid eri keelte suhtes.

Käesolev uuring võtab vaatluse alla eesti keele õppe seisukohast edukamate ja vähem edukate vene õppekeele koolide juhtkonna ja õpetajate ning 9. klasside õpilaste hoiakud eesti keele kui riigikeele õppe suhtes. Detailse vaatluse all on kaheksa vene õppekeelega põhikooli, kus tehti nii kooli juhtkonna kui ka 9. klasside õpilastega 16 rühmaintervjuud. Lisaks sellele analüüsiti 20 vene õppekeelega põhikooli veebilehte kui kooli avalikkusele suunatud kuvandit, pöörates tähelepanu koolide arengukavadele, põhikirjadele jt dokumentidele ja hõlmates sel moel hoiakute ja suhtumiste uuringusse veel ühe dimensiooni – kooli (ametlikud) hoiakud ja väärtused. Enesekuvandi seisukohast oli tähelepanu all, kuidas kool ennast avalikkusele esitleb, veebilehtede põhikeel(ed) ning teabe ja dokumentatsiooni edastamine nendes keeltes, eesti keele kui õppeaine paiknemine õppeainete hierarhias, riigikeele, lõimitud aine- ja keeleõppe (LAK-õppe) ning huvitegevuse jms nähtavus veebilehel.

Prooviuuringu eesmärk on avada riigikeele õppimise tulemuslikkuse lahknevuste tagamaid edukamates ning vähem edukates vene õppekeelega põhikoolides. Uuringu tellija sõnastatud hüpoteesi järgi võib riigikeele eksamitulemuste sedavõrd kõnekas lahknevus põhikooli lõpus johtuda eri mõjuritest, sh hoiakute ning väärtushinnangute erinevusest. Uurimisülesande täitmiseks tehti vaatluse all olevates põhikoolides rühmaintervjuud kooli juhtkonna (direktor või õppealajuhataja) ja riigikeele õpetajatega ning 9. klasside õpilastega. Intervjuude eesmärk oli koguda kvalitatiivseid andmeid riigikeele õppe korralduse, õpetajate ja õpilaste hoiakute kohta riigikeele õppe suhtes, aga ka eesti keele kasutusvõimaluste kohta eri keelekeskkondades.

Käesolev aruanne täiendab oluliselt olemasolevat teavet riigikeele õpetamise ja õppimise küsimustes. Siinne uuring lubab kooli juhtkonna, õpetajate ning 9. klasside õpilastega tehtud intervjuudele toetudes heita pilgu riigikeele õppe n-ö telgitagustesse. Õpilastega tehtud intervjuud toovad riigikeele õppe senistesse diskussioonidesse keeleõppija – 14–15-aastase valdavalt vene emakeelega noore – hääle. Intervjuuainestik avab samas ukse 14–15-aastaste koolinoorte keelemaailma laiemas mõttes (eri keelte roll tööturul, keeleoskuse kasulikkus, eri keelte väärtustamine), aga ka nende rahvusliku ning keelelise enesemääratlemise küsimustesse.

Käesolev aruanne koosneb sissejuhatusest ning neljast põhiosast. Sissejuhatusese järgnev 1. peatükk annab ülevaate uuringu meetoditest, valimi koostamisest ja intervjuuainestiku analüüsimise põhimõtetest ning kokkuvõtte varasematest uuringutest, milles käsitletakse vene kooli Eestis. Aruande 2. peatükis võetakse vaatluse alla riigikeele nähtavus ja positsioon koolide avalikkusele suunatud veebilehtedel. 3. ja 4. peatükis on intervjuuainestiku sisuanalüüs. Järgnevad kokkuvõtte, kasutatud allikate loetelu ning lisa (edukamate ja vähem edukate koolide põhikooli eesti keele teise keelena riigieksami tulemused aastatel 2011–2013).

Uuringu autorid on tänulikud kõikidele, kes aitasid meid uuringu planeerimisel, korraldamisel ja läbiviimisel. Suurima tänu võlgname vene õppekeelega koolide juhtkondadele, eesti keele õpetajatele ja 9. klasside õpilastele uuringus osalemise eest. Juhime tähelepanu asjaolule, et enamik intervjuudest tehti vene keeles, mistõttu ei anta ka mingeid hinnanguid intervjuueeritavate riigikeele oskuse kohta. Intervjuud tegi ja tõlkis eesti keelde vene emakeelega Alla Lašmanova, kes valdab vabalt eesti keelt.

Uuringu autorid vastutavad loomulikult intervjuude mis tahes väärinterpretatsiooni, aruande teksti ja järelduste eest. Autorid rõhutavad ühtlasi, et uuringu näol on tegu katseprojektiga ning aruandes esitatud järelduste põhjal pole valimi piiratud hulga tõttu võimalik teha kõikidele mitte-eesti õppekeelega koolide õpilastele kohalduvaid üldistusi.

1. VALIM, AINESTIK JA MEETOD

1.1. Valimi koostamise põhimõtted

Siinses uuringus on vaatluse all põhikooli kolmanda kooliastme 9. klasside õpilaste ning sama kooli eesti keele õpetajate ja kooli juhtkonna argumentatsioon riigikeele õppe teemadel (st kuidas kõneldakse riigikeelest, selle õppimisest, õpetamisest, kasutamisest ning tulevikuväljavaadetest). Kõik õpilased (informandid) õpivad vene õppekeelega põhikoolis, st koolis, kus suurem osa õppetööst toimub vene keeles. Vastavalt põhikooli- ja gümnaasiumiseadusele (PGS) õpitakse vene õppekeelega üldhariduskoolides eesti keelt teise keelena (§ 15).¹ Teine keel on keeleõppes kasutatav termin, mis tähistab keelt, mille õppijad on muu emakeelega, kuid elavad selle keele keskkonnas ja saavad seda kasutada igapäevaelu situatsioonides ja ühiskonnas suhtlemiseks. Koolis või klassis, kus õppekeel ei ole eesti keel, on eesti keele õpe 1. klassist alates kohustuslik. Kool tagab niisuguses koolis või klassis eesti keele õppe korraldamise tasemel, mis võimaldaks põhikooli lõpetajatel jätkata õpinguid eesti õppekeelega õppeasutuses (§ 21).

Vaatluse all on 20 vene õppekeelega põhikooli. Põhikoolide valikul lähtuti Haridus- ja Teadusministeeriumi vahendusel saadud 9. klasside õpilaste 2013. a riigikeele eksami tulemustest. Kõik koguvalimis olnud koolid (10 edukamat ja 10 vähem edukat) on kajastatud tabelites 1 ja 2. Nende koolide andmed on aluseks eesti keele õpetajate eesti keele oskuse kõrvutamisel, samuti koolide veebilehtede analüüsi põhjal koolide arengukavade, väärtuste, hoiakute, strateegiliste eesmärkide ja enesekuvandi võrdlemisel. Piiratud ajaraami tõttu (jaanuar-veebruari 2014) tehti prooviuuring kaheksas põhikoolis. Igas koolis tehti kaks intervjuud: üks kooli juhtkonna ja õpetajatega, teine 9. klasside õpilastega. Koolide valikul lähtuti sellest, et nii edukam kui ka vähem edukas kool oleks samast geograafilisest piirkonnast ja sarnase koolipidajaga (munitsipalkool, erakool). Koolid olid Tartu Annelinna Gümnaasium, MTÜ Kool 21. Sajandil Haabersti Vene Eragümnaasium, Sakala Eragümnaasium Tallinnas, Tallinna Ranniku Gümnaasium, Tallinna Humanitaargümnaasium, Narva Humanitaargümnaasium, Narva Kreenholmi Gümnaasium, Sillamäe Vanalinna Kool. Tartu Annelinna Gümnaasium täiendab Ida-Virumaa ja Tallinna-keskset valimit ja toob juurde oluliselt teistsuguse keelekeskkonna dimensiooni.

Koolide asukoha rahvuslikust struktuurist lähtuvalt paiknevad uuringus osalenud õppeasutused üksteisest vägagi erinevas keelekeskkonnas. Kõige eestikeelsem piirkond on Tartu linn, kus 2013. a seisuga elas 97 963 elanikku, kellest 79 498 on eestlased, 14 191 venelased, 888 ukrainlased ning 353 valgevenelased.² Tallinna 430 772 elanikust on eestlasi 219 681, venelasi 145 560. Muudest rahvustest moodustavad suurima rühma ukrainlased (11 558),

¹ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410>.

² Statistika andmebaas: rahvaarv ja rahvastiku koosseis (RV0222). <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp>.

valgevenelased (6185) ning soomlased (2012).³ Ülekaalukaimalt venekeelne on Narva, kus enamuse linna elanikkonnast on venelased (52 677), eestlasi elab Narvas 2438.⁴

Riiklikud eksamid. Põhikooli lõpetamiseks peavad 9. klasside õpilased sooritama järgmised riiklikud eksamid: 1) vene või muu õppekeelega koolis eesti keele eksam, 2) matemaatikaeksam ning 3) õpilase valikul üks valikeksam. Valikeksami valib õpilane järgmise 11 õppeaine hulgast: vene keel ja kirjandus (vene õppekeelega koolis või klassis), inglise keel, saksa keel, vene keel (võõrkeelena), prantsuse keel, bioloogia, keemia, füüsika, geograafia, ajalugu ja ühiskonnaõpetus. Eesti keele ja kirjanduse või eesti keele eksami sooritamisel on õpilasel, kes asus viimase kuue õppeaasta jooksul õppima teise õppekeelega kooli või klassi, õigus valida, kumma eksami ta sooritab. (Lähemalt vt www.innove.ee.)

Eesti keele teise keelena riigieksam. 9. klassi õpilane võib valida, kas ta sooritab põhikooli lõpus eesti keele või eesti keele teise keelena riigieksami. Eesti keele teise keelena eksami võib sooritada õpilane, kes 1) õpib gümnaasiumis eesti keelt teise keelena, 2) on lõpetanud põhikooli vene või muu õppekeelega koolis või klassis ja on asunud õppima eesti õppekeelega gümnaasiumisse või gümnaasiumiklassi, 3) on vene või muu õppekeelega gümnaasiumist või gümnaasiumiklassist asunud õppima eesti õppekeelega gümnaasiumisse või gümnaasiumiklassi või 4) õpilase õppekeel on viipekeel. Eksamit ei pea sooritama õpilane, kellele on väljastatud eesti keele oskuse kõrgtaseme või eesti keele C1-taseme tunnistus.

Eesti keele teise keelena ühtne põhikooli lõpueksam kontrollib kirjutamis-, kuulamis-, lugemis- ja rääkimisoskust ning keelepädevust. Lõpueksam toetub õppekavale ja Euroopa keeleõppe raamdokumendile ning vastab ligilähedaselt Euroopa Nõukogu keeleoskustasemete süsteemi B1-taseme kirjeldusele. Eesti keele teise keelena lõpueksam koosneb suulisest ja kirjalikust osast, kirjalik omakorda neljast osast: kirjutamine, lugemine, kuulamine ja keele struktuur. Kõikidel eesti keelest erineva õppekeelega koolide õpilastel on eesti keele kui teise keele lõpueksam ühitatud eesti keele B1-taseme eksamiga. Õpilase eesti keele oskus hinnatakse B1-tasemel olevaks, kui õpilane saab eksami eest vähemalt 60 punkti.

2013. a riigikeele eksami tulemused. 2013. aastal sooritas eesti keele teise keelena eksami 2435 õpilast. Eksami sooritamise keskmine tulemus saajapallisüsteemis oli 67,8%. Kõige rohkem oli eksami sooritajaid Harju (1260) ja Ida-Viru (885) maakonnas, järgnesid Tartu (140), Pärnu (56), Valga (28) ning Lääne-Viru (28) maakond. Eksamitulemuste aritmeetilise keskmise järgi saavutati kõrgeimaid tulemusi Lääne (81,93) ja Tartu (78,55) maakonnas, järgnesid Valga (76,57%) ning Harju (70,42%) maakond; Pärnu maakonnas oli eksami sooritanute keskmine tulemus 67,36, Lääne-Virus 65,71, Ida-Virus 62,18. Madalaimad hinded saadi 2013. a Põlva (51,71) ning Järva (49) maakonnas. Nimetatud koolides oli eksaminandide arv väike: nii näiteks sooritas Järva maakonnas eksami kaks, Põlva maakonnas 7 õpilast. Eksami sooritanuist pisut rohkem kui pooled (1552 ehk 63,7%) saavutasid maksimaalsest

³ Statistika andmebaas: rahvaarv ja rahvastiku koosseis (RV0222). <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp>.

⁴ Narva linna arengukava 2008–2017.

<https://www.riigiteataja.ee/aktiivisa/4070/2201/3050/Narva%20linna%20arengukava.pdf>.

tulemusest vähemalt 60%, st nende eksam vastab keeleoskustasemele B1. Eesti keele teise keelena lõpueksami tulemuste detailse statistika leiab sihtasutuse Innove veebilehelt.⁵

2013. a riigieksami tulemuste järgi vastab 9. klasside õpilaste eesti keele oskus eeldatavale B2-tasemele Tartu Annelinna Gümnaasiumis, Sakala Eragümnaasiumis Tallinnas ning Narva ja Tallinna Humanitaargümnaasiumis. Rahuldavale tasemele (st saavutamata on ka B1-tase) vastab 9. klasside õpilaste eesti keele oskus Sillamäe Vanalinna Koolis, Narva Kreenholmi Gümnaasiumis ning Tallinna Ranniku Gümnaasiumis. Käesolevas uuringus kuuluvad riigikeele eksami tulemustele tuginedes n-ö edukamate põhikoolide hulka Tartu Annelinna Gümnaasium (TAG), Narva Humanitaargümnaasium (NHG), Tallinna Humanitaargümnaasium (THG) ning Sakala Eragümnaasium Tallinnas (SEG); vähem edukate hulka Narva Kreenholmi Gümnaasium (NKG), Sillamäe Vanalinna Kool (SVK), Tallinna Ranniku Gümnaasium (TRG) ning Haabersti Vene Eragümnaasium (HVEG). Koolide riigikeele eksami tulemused on esitatud lisas.

Uurimisrühma seisukohalt on oluline paigutada kogutavate andmete konteksti ka nimetatud põhikoolide eesti keele õpetajate riigikeele oskuse tase. Tabelid 1 ja 2 annavad ülevaate 20 põhikooli õpetajate riigikeele oskuse taseme praeguse seisuga kohta (andmed Eesti Hariduse Infosüsteemist, vt EHIS).

Nagu andmetest nähtub, töötab edukamates koolides vaid üksikuid eesti keele õpetajaid, kes pole kas emakeelena eesti keele kõnelejad või pole omandanud kõrgharidust eesti keeles (kas Tallinna või Tartu Ülikoolis või Tartu Ülikooli Narva Kolledžis). Riigieksami tulemuste põhjal kümnes edukamas põhikoolis töötab kokku 90 eesti keele õpetajat: neist pooled (45 ehk 50%) on emakeelelt eesti keele kõnelejad. Peaaegu sama suur osa (43 ehk 47,8%) ei räägi küll emakeelena eesti keelt, kuid on omandanud erialase kõrghariduse eesti keeles. 90 õpetajast vaid kahe (2,2%) riigikeele oskus pole emakeelena kõneleja tasemel, kuid lähtuvalt nende keeleoskustasemest (C1) räägivad nad eesti keelt väga hästi.

Riigikeele eksami tulemuste põhjal kümnes vähem edukas põhikoolis töötab kokku 55 eesti keele teise keelena õpetajat. Nagu andmetest nähtub, pole enamik õpetajaist (42 ehk 76,4%) emakeelelt eesti keele kõnelejad: vaid pisut vähem kui veerand (13 ehk 23,6%) räägib emakeelena eesti keelt. Umbes pooled mitte-emakeelsetest õpetajatest (30 ehk 54,5%) on aga omandanud kõrghariduse eesti keeles, mis lubab arvata, et nende eesti keele oskus on lähedane eesti keelt emakeelena kõnelejatele. 55 õpetajast 12 eesti keele oskus on kolleegide omast madalam: üheksal õpetajal (st 16,4%) on eesti keeles vähemalt C1-, kolmel õpetajal (5,5%) vähemalt B1- või B2-tase.

⁵ <http://www.innove.ee/et/yldharidus/pohikooli-lopueksamid/lopueksamite-statistika>.

Tabel 1. Eesti keele teise keelena õpetajate riigikeele oskuse tase edukamates põhikoolides

Kool	Emakeel eesti keel + tasemeharidus eesti keeles	Vähemalt C1-tase
Tallinna Humanitaargümnaasium	11 + 3	
Tallinna Mustamäe Humanitaargümnaasium	6 + 5	
Tartu Annelinna Gümnaasium	8 + 1	
Sakala Eragümnaasium	1 + 3	
Narva Humanitaargümnaasium	0 + 11	1
Tallinna Juudi Kool	2 + 2	
Haapsalu Nikolai Kool	2 + 1	
Tallinna Õismäe Vene Lütseum	5 + 6	
Tallinna Tõnismäe Reaalkool	3 + 4	
Tallinna Läänemere Gümnaasium	7 + 7	1
Kokku (90)	45 + 43	2

Tabel 2. Eesti keele teise keelena õpetajate riigikeele oskuse tase vähem edukates põhikoolides

Kool	Emakeel eesti keel + tasemeharidus eesti keeles	Vähemalt C1-tase	Vähemalt B1- või B2-tase
Sillamäe Vanalinna Kool	0 + 8	2	
Narva Kreenholmi Gümnaasium	1 + 4	1	
Tallinna Ranniku Gümnaasium	4 + 4	1	
Kohtla-Järve Slaavi Põhikool	2 + 4		
Narva 6. Kool	2 + 5	1	
Maardu Põhikool	1 + 2	2	1
Narva Õigeusu Humanitaarkool	0 + 1	1	
MTÜ Kool 21. Sajandil Haabersti Vene Eragümnaasium	2 + 0		
Eurogümnaasium		1	
Narva Peetri Kool	1 + 2		2
Kokku (55)	13 + 30	9	3

1.2. Andmete kogumine

Käesoleva uuringu tegemiseks on kasutatud kvalitatiivset andmete kogumise meetodit rühmaintervjuude vormis. Sellisel moel oli võimalik koguda detailsemat informatsiooni hoiakute kohta, intervjuude käigus täpsustada ja detailiseerida koos intervjuueeritavatega küsimusi, vajadusel ka üle küsida. Intervjuueeritavad said tunda intervjuueerija personaalset huvi, mis aitas ka suhtlemisbarjääre maha võtta. Väga oluline oli intervjuueerija isik – kakskeelne vabalt eesti ja vene keelt kõnelev venelanna –, kellega intervjuueeritavad võisid ennast paljuski samastada, ning see lihtsustas ühtlasi vene õppekeele koolimajja sisse pääsemist, ka selle väljendi laiemas mõttes. Kuna intervjuude kokkuleppimisel rõhutas uuringu läbiviija, et tegemist ei ole eesti keele oskuse kontrolliga, suhtusid nii koolide juhtkonnad, õpetajad kui ka õpilased märksa pingevabamalt kogu protsessi tervikuna.

Intervjuueerimine. Rühmaintervjuude tegemisel järgiti kvalitatiivsete uuringute tavapäraseid protseduure. Intervjuudes osalemise palvega pöördui esmalt kooli juhtkonna poole, seejärel 9. klasside klassijuhatajate, õpilaste ning lastevanemate poole. Rõhutame, et kõikide valimisse sattunud koolide juhtkondade hoiak uuringu suhtes oli positiivne ning intervjuudest ei keeldutud. Suurem osa intervjuudest tehti vene keeles, v.a Tartu Annelinna Gümnaasiumi ning Tallinna Humanitaargümnaasiumi õpetajatega eesti keeles toimunud intervjuud. Intervjuude pikkus oli umbes 90 minutit ning need keskendusid järgmistele põhiteemadele: 1) riigikeel õpilase argielus (eesti keele kasutamine igapäevaelus ning eesti keele kasutusväljad), 2) õpilaste hinnangud enda riigikeele oskuse kohta, 3) riigikeele õppimise olulisus, 4) riigikeele õppe korraldus: õpetaja, kooli ja riigi roll ning ülesanded õpilaste keeleoskuse parandamiseks, 5) pere ja kooli koostöö ning koolinoorte tulevikuplaanid.

Kuigi kõikides koolides viidi rühmaintervjuud läbi samadel põhimõtetel, ei saa välistada koolide lõikes mõningast vestlusteemade varieeruvust, kuna õpilased ja juhtkonnad tõid intervjuudes juurde neile olulisi teemasid. Nii näiteks nähtub intervjuuainestikku koolide kaupa kõrvutades, et eeskätt vähem edukate koolide õpilastega tehtud intervjuudes toovad õpilased omaalgatuslikult sisse eesti ja vene noorte omavahelise suhtlemise (mida intervjuudes tegelikult ei uuritud), keelekeskkonna olulisuse keeleõppes, aga ka eesti keele tulevikuväljavaated. Vähem edukate koolide õpilased peatusid ka teiste koolide eakaaslastest rohkem õpilaste ja nende perede sotsiaal-majanduslikul taustal ning perede erinevatel majanduslikel võimalustel õpilaste ja nende koolivälise keeleõppe toetamisel. Kuigi õpilaste sotsiaal-majanduslik taust ei kuulunud otseselt intervjuudega haaratud temade hulka, näitab selle küsimuse selge esiletõus probleemi olulisust, ja olulisust just seoses keeleõppe edukusega. Kõneka vestlusteemana tõuseb esile ka intervjuudes osalenute argumenteerimine nende endi tuleviku (Eestist emigreerumise soovid), aga ka eesti keele tuleviku teemadel.

Intervjuud toimusid klassiruumis. Intervjuude tegemine koolikeskkonnas andis intervjuueeritavale olulist lisateavet kooliruumis toimuva kohta (nt suhtluskeelte valikud vahetunnis, avaliku info keelevalikud nt teadetetahvil jne). Intervjuude juures üldjuhul kõrvalisi isikuid (lapsevanemad, kooli juhtkonna esindajad) ei viibinud. Samuti jäid intervjuudest kõrvale õpilased, kes olid küll osalemiseks nõusoleku andnud, kuid ei soovinud ühel või teisel põhjusel intervjuudest osa võtta, jäädes kohapeal n-ö passiivseteks vaatlejateks. Kuigi klassiruumis võis intervjuude ajal viibida koguni parkümmend õpilast (nt Tallinna

Ranniku Gümnaasium), osales intervjuudes aktiivselt 5–6 õpilast. Kuna empiiriline aineestik on kogutud rühmaintervjuude vormis, tuleb arvesse võtta ka võimalikku rühmadünaamikat küsimustele vastamisel (klassikaaslaste vahelised suhted, mõne õpilase domineerimine, teiste tahaplaanile jäämine jne).

Kõik intervjuud lindistati kooli juhtkonna, lapsevanemate ning õpilaste nõusolekul digitaalse diktofoniga. Videolindistusi ei tehtud.

Kõik intervjuud õpilastega viidi läbi vene keeles. Osa intervjuudest kooli juhtkonna ja õpetajatega viidi läbi ka eesti keeles. Intervjuud tõlgiti eesti keelde ning nende litereerimisel järgiti suulise kõne litereerimise miinimumnõudeid, st peaesmärk oli edastada intervjuude maksimaalselt detailne sisu (analüüsida, mida räägiti, mitte kuidas räägiti). Seega ei järgitud intervjuusid litereerides suulise kõne detailseid transkribeerimisnõudeid (pauside, rõhutamise, intonatsiooni jne märkimine). Rõhutame veel kord, et intervjuuainestiku peaesmärk oli edastada ja analüüsida riigikeele õppega seotud hinnangute ja arvamuste konstrueerimist rühmaintervjuudes.

Tabel 3. Rühmaintervjuudes osalenud õpilaste arv

Kool	Intervjuus osalenud õpilaste arv
Narva Humanitaargümnaasium	14
Tallinna Humanitaargümnaasium	11
Sakala Eragümnaasium	14
Tartu Annelinna Gümnaasium	16
Sillamäe Vanalinna Kool	16
Tallinna Ranniku Gümnaasium	22
Narva Kreenholmi Gümnaasium	13
MTÜ Kool 21. Sajandil Haabersti Vene Eragümnaasium	5
Kokku	111

1.3. Intervjuuainestiku analüüsimeetod

Üks tavalisemaid intervjuude analüüsimise meetodeid on intervjuudes osalenute öeldu taandamine sisukategooriateks ning informatsiooni koondamine erinevate temade alla (lähemalt Koreinik, Praakli 2013). Käesoleva aruande analüüsis lähtume sellest, mida ühe või teise temaga seoses intervjuudes räägiti. Eesmärk on näidata, kuidas kooli juhtkond, õpetajad ning õpilased näevad riigikeele õpet, kuidas sellest räägitakse ning millised muud teemad paralleelselt esile tuuakse. Intervjuuerimist keeleainestiku kogumise meetodina

sotsiolingvistilistes uurimustes on pikemalt käsitletud Kristiina Praakli (2009) ning Kadri Koreinik ja Kristiina Praakli (2013).

1.4. Varasemad Eesti vene õppekeele kooli käsitlevad uurimused

Järgnev ülevaade kajastab olulisemaid uurimusi, milles on käsitletud Eesti vene õppekeele koolide olukorda, riigikeele õpet, selle teoreetilist ja keelepoliitilist alust, realiseerumist praktikas, samuti suhtumisi ja hoiakuid ning muid keeleõpet mõjutavaid tegureid. Vaatluse alla võetakse ajavahemikul 1999–2014 avaldatud uurimused.

Vene õppekeele koolide olukorda ja riigikeele õpet on käsitletud üheksas doktoriväitekirjas, neist kuus on kaitsnud Tallinna Ülikoolis, kaks Tartu Ülikoolis, üks Londoni Ülikoolis.

Esimeseks doktoriväitekirjaks selles valdkonnas on Hiie Asseri (2003) uurimus varajasest osalisest ja täielikust keeleimmersioonist (laiemalt tuntud keelekümbeluse nime all) kui Eesti muukeelse hariduse mudelist. Töö käsitleb keelekümbelusprogrammi (mitte)edukust mõjutavaid tegureid, vaatleb keskkonna mõju ja tähendust keeleõppele, kooli juhtkonna ja õpetajaskonna pädevust ja praktikat ning avalikkuse ja lapsevanemate toe tähtsust. Roman Kallase doktoritöö (2003) keskendub eesti kirjanduse süsteemse õppe juurutamisele Eesti vene õppekeele koolides, vaatleb aine õpimotivatsiooni sõltuvust kursuse õppekeelest ning esitab tekstide ja autorite valiku kriteeriumid eesti kirjanduse kursuse tarbeks vene koolis. Maia Muldma venekeelses doktoritöös muusikafenomenist (2004) on võrreldud eesti ja vene õppekeele koolide muusikaõpetajate arvamusi muusikaõpetusest kultuuride dialoogi kujundajana. Ülle Rannuti doktoritöös (2005) käsitletakse sotsiolingvistilise keskkonna mõju vene õpilaste eesti keele arengule Eestis. Kristina Lindemanni doktoritöös (2013) uuritakse venekeelsete noorte struktuurset integratsiooni ning võrreldakse Eesti olukorda Läti ja Ukrainaga. Uurimuses otsitakse vastuseid küsimustele, kuidas rahvus ja keeleoskus mõjutavad hariduse omandamist ja tööturule sisenemise edukust ning kuidas need aspektid sõltuvad keeleliselt jaotunud haridussüsteemist ja keelekeskkonnast tööturul. Tõnu Tenderi doktoritöös (2010) püütakse selgitada Eesti mitmekeelsuse arendamise poliitilisi ja sotsiokultuurilisi eeldusi ning võimalusi Euroopa Liidu mitmekeelsuse ideaali ja tegeliku poliitika taustal. Töös on vaadeldud, kas Eesti praegune formaalne haridussüsteem soodustab mitmekeelsust või mitte, ning on käsitletud võõrkeelte õppimise motivatsiooni ning seoseid tunnetatud sotsiaalse ruumiga. Gerli Nimmerfeldti uurimuses (2011) vaadeldakse integratsiooni mõtestamist ja mõõtmist Eesti venelaste teise põlvkonna noorte näitel ning leitakse, et vene noorte eesti keele oskus on positiivselt seotud Eesti ühiskonda kuulumise tundega, kuid ei ole seotud assimilaatiivse survega, mis pigem takistab integratsiooni. Peeter Mehisto väitekirjas (2012) käsitletakse kakskeelse hariduse korraldust ja pedagoogilist keerukust nelja hilist keelekümbelust pakkuva Eesti kooli näitel. Uurimus põhineb õpilaste, õpetajate, koolidirektorite ja teiste võtmeisikute küsitlusel, 51 koolitunni vaatlusel ning keelekümbelusprogrammi analüüsil sisevaatleja seisukohast. Monica Sakk käsitleb oma väitekirjas (2013) õpilaste, õpetajate ja vanemate hinnanguid õpilaste toimetulekule koolikeskkonnas.

Haridus- ja Teadusministeerium on tellinud ka pikemad haridus- ja keelekeskkonna ülevaated, mis käsitlevad vene õppekeele kooli Eestis, nt keelehariduspoliitika ülevaate eesti- ja ingliskeelne raport (Kirts, Klaas jt 2008), riikliku integratsiooniprogrammi vajadust ja teostatavust käsitleva haridusuuringu lõpparuanne (Kirss, Vihalemm 2008), lõimumisvaldkonna sotsiaalsete gruppide uuringu raport (Rikmann, Nimmerfeldt 2013).

Eesti keele õpetamise olukorda ning sellega seotud suhtumisi kajastavatest uurimustest tasub eraldi nimetada eesti keele seisundit ja õpetamise olukorda analüüsivat ülevaadet (Vare 2004), samuti TNS Emori uuringuid eestikeelse aineõppe hetkeolukorrast ja vajadustest (TNS Emor 2006), Tallinna Ülikooli uurijate koostatud venekeelse kooli kakskeelse õppe uuringu lõpparuannet (Metslang jt 2013), eestivenelaste keeleoskuse ja gümnaasiumireformi suhtumiste uuringut (Proos 2005), eestivene noorte positsiooni ja ootuste kajastust (Proos, Pettai 2008) ja TNS Emori uuringut mitte-eestlaste teadlikkusest ja suhtumisest vene õppekeele koolide üleminekusse eestikeelsele aineõppele gümnaasiumiastmes (TNS Emor 2008).

Õpetajatele ja teistele praktikutele suunatud keeleõppematerjalidest on olulisemad eesti- ja venekeelne kogumik „Keelekümblus kui integratsiooni võti” (Vare 1999), keelekümblust ja eesti keele õpetamist 1. klassis käsitlev materjalikogu (Rannut 2000), Ingrid Kralli jt kogumik meetodilistest võtetest eesti keele õpetamisel (Krall jt 2003), Mart Rannuti koostatud teos „Eesti keel: võõrkeelest teiseks keeleks” (Rannut 2004) ning erialaõppe ja keeleõppe lõimimise käsiraamat vene õppekeele kutsesõppeasutustele (Kikerpill, Sõrmus 2008). Keeleõpet mõjutavaid välisfaktoreid käsitletakse Katrin Tamme (2004) uurimuses suviste keelelaagrite ja pereõppeprojektide mõjust Ida-Virumaa noorte eesti keele oskusele, Ülle ja Mart Rannuti uuringus Tallinna õpilaste kodukeelest (2010) ning õppijakeelt analüüsivas artiklikogumikus (Eslon 2008).

Lisaks nimetatutele on rohkesti avaldatud teadusartikleid ning kaitstud magistri-, bakalaureuse- ja diplomitöid, milles käsitletavat teemat võib üldjoontes jagada nelja ossa:

1. haridus- ja keelepoliitika;
2. keeleõpe, keeleoskustasemed, eestikeelne aineõpe ja eesti keele õppe korraldus;
3. keeleõpet mõjutavad tegurid;
4. sihtgruppide (õpilased, õpetajad jt) suhtumine ja hoiakud, motivatsioon ja identiteet.

2. KOOLIDE VÄÄRTUSED, HOIAKUD JA ENESEKUVAND

Kuigi uuring keskendub õpilaste ja õpetajate-juhtkondade hoiakutele riigikeele õppimise ja oskuse eesmärkide ja väärtuste osas, on töögrupi seisukohalt väga oluline pakkuda taustateadmisi ka koolide keele- ja hariduspoliitilistest hoiakutest ning enesekuvandist, allikateks arengukavad, põhikirjad ja koolide veebilehed laiemalt. Vaatluse all on koolide strateegilistes dokumentides sisalduv just seoses eesti keelega, aga samuti eesti keele ning eestikeelse aineõppe nähtavus veebilehtedel. Tähelepanu pööratakse ka ametliku dokumentatsiooni ja igapäeva elu keelsusele, et selgitada välja, kas keelevelikud (eesti või vene keel) annavad teavet kooli hoiakutest ja markeerivad edastatava informatsiooni olulisust ja mitteolulisust ning sihtgruppi.

Tuues uuringusse sisse koolide ehk makrotasandi ja võrreldes seal avalduvaid hoiakuid hiljem indiviidide ehk mikrotasandi hoiakute ja keelekäitumisega, on võimalik välja tuua olulist informatsiooni nende kahe tasandi vastavustest ja erinevustest. Kasutame oma töös keelepoliitika uurimise etnograafilist meetodit, mida on kirjeldanud nt David Cassels Johnson: „The ethnography of language policy is a method for linking micro-level educational practices with macro-level language policies and discourse. This method is grounded in the philosophy that critical analyses of language policy texts should be combined with empirical data collection on policy interpretation and appropriation in some local educational context.” (Johnson 2009).

Kõigepealt antakse iga kooli kohta lühiülevaade. Koolid on jagatud riigikeele põhikooli eksami tulemuste põhjal edukamateks ja vähem edukateks koolideks. Seejärel analüüsitakse veebilehtedelt leitavaid kooli põhidokumente (põhimäärust, õppekava, arengukava) ja tuuakse välja, mil määral ja kuidas pööratakse neis tähelepanu eesti keele õppele ning eestikeelsele aineõppele. Põhjalikuma vaatluse alla võetakse keelekümblusklasside ja eestikeelse aineõppe olemasolu ja maht ning sellekohase info kättesaadavus kodulehtedel. Samuti kirjeldatakse, kas ja kuidas on koolide veebilehtedele üles pandud huvi- ja tugitegevused ning projektid seotud eesti keele ja kultuuriga. Lisaks jälgitakse kodulehtede keelevelikuid: kas veebileht on eesti ja/või vene keeles, kas põhiinfo esitatakse samas mahus mõlemas keeles, kas kooli tegevuse alusdokumendid on kättesaadavad eesti ja/või vene keeles jne. Peatüki lõpus on kokkuvõtvad tähelepanekud.

Edukamad koolid

1) **Tallinna Humanitaargümnaasium** (THG; asutatud 1963) on suuremaid vene õppekeelega munitsipaalkoole Eesti Vabariigis. THGs õpib praegu 853 õpilast. Koolis on juba 17 aastat töötanud eesti keele süvaõppega klassid. 2004. a liitus õppeasutus hiliskeelekümblusprogrammiga. THG õppe- ja arengukava pöörab eesti keele õppimisele väga suurt tähelepanu; sh käsitletakse põhjalikult eestikeelset aineõpet ning keelekümblust. THG õppekava õppe- ja kasvatusesmärgid ning põhimõtted rõhutavad Eesti kooli ülesandena eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise ja arengu eest seismist, mistõttu on ka THG põhikooliõppes eesti keele süvendatud õppimine ja õpetamine erilise tähelepanu all.

Kooli arengukava järgi on kooli prioriteetideks eesti, inglise ja vene keele õppimine. THG õpilased õpivad alates 1. klassist süvendatult eesti ja inglise keelt, mille omandamist toetavad I ja II kooliastmes ka mitmed eesti ja inglise keele ringid. Keeleõpet toetab ka vastavalt eesti- või ingliskeelne aineõpe (st LAK-õpe). Eestikeelne aineõpe algab juba 1. klassist. THGs on viimastel aastatel tegutsenud ka eesti keele süvaõppega klassid, kus õppetöö toimub eesti õppekeelega koolide õppematerjalide baasil ning eesti keeles (v.a matemaatika, emakeel ja inglise keel). Põhikoolis jätkub algklassides alanud eestikeelne aineõpe, sh loodusõpetus, kunstõpetus ja muusikaõpetus on 7. klassini kõikides klassides eesti keeles. (Lähem ülevaade THG 2010: 23–24.)

Kooli koduleht on kakskeelne, aga on täismahus kättesaadav siiski vaid eesti keeles. Venekeelne info on kohati puudulik ning ajakohastamata.

2) **Tallinna Mustamäe Humanitaargümnaasium** (TMHG; asutatud 1969) on munitsipaalkool, kus õpitakse süvendatult eesti keelt ning võõrkeeli. Esimesed keelekümblusklassid avati koolis 2000/2001. õppeaastal. Käesoleval õppeaastal (2013/2014) töötab koolis 21 keelekümblusklassi ning kaks hiliskeelekümblusklassi (6.–7. klass).

TMHG määratleb end multikultuurse koolina, seades eesmärgiks võimaldada õpilastel lõimuda Eesti ühiskonda, kuid säilitada samas oma rahvuslik identiteet. Kooli arengu- ja õppekavas pööratakse eesti keele õppimisele ning õpilaste keeleoskusele suurt tähelepanu ning kavandatakse meetmeid nii õpetajate kui ka õpilaste eesti keele oskuse parandamiseks. Eesti keele ja kultuuri olulisus ja mitmekultuurilisus kajastub ka kooli missioonis ja visioonis ning õppekava prioriteetides. Põhikooli tavaklassides ehk mittekeelekümblusklassides toimub õppetöö riigikeeles peale eesti keele ja kirjanduse õppeaine ka inimeseõpetuse, loodusõpetuse, muusikaõpetuse, kehalise kasvatuse, kunsti, ühiskonnaõpetuse ja tööõpetuse tundides. 1.–3. klassini on üheks valikaineks ka eesti keel. (Lähemalt TMHG 2011: 9–10.)

Terviklik kooli koduleht on eesti keeles. Paljud kooli dokumendid ja mõned leheküljed venekeelses versioonis kogunisti puuduvad. Koolil on oma laul, mis on kooli veebilehel leida ainult venekeelsena. Keelekümblusel on menüüs „Kooli ülevaade” eraldi kategooria.

3) **Tartu Annelinna Gümnaasium** (TAG) on üks esimesi kakskeelseid munitsipaalkoole Eestis, kus on juba alates 1990. aastatest õpetatud süvendatult eesti keelt. Käesoleval õppeaastal õpib koolis 883 õpilast. TAG on kakskeelne kool: kõigis kooliastmetes õpetatakse riiklikes õppekavades ettenähtud mahus vene keelt emakeelena ja eesti keelt teise keelena.

Eesti keele olulisus nähtub kooli alusdokumentides. Kooli arengukava paigutab eesti keele selgelt esikohale, rõhutades, et „Tartu Annelinna Gümnaasiumis on parimad haridusvõimalused eesti keelest erineva emakeelega õppijatele” (TAG 2014, punkt 1); niisamuti on kooli õppe- ja kasvatusprotsessi üks põhitunnuseid järjekindel vene ja eesti kakskeelse õppe rakendamine kõigis kooliastmetes (TAG 2014, punkt 2.4).

TAGis on juba I kooliastmes (1.–3. klass) võimalik valida kolme õppekava vahel: osaline keelekümblus, täielik keelekümblus ning vene õppekeele klass, kus õpitakse eesti keelt kaks tundi nädalas. Varase täieliku keelekümbluse puhul õpitakse esimeses klassis kõiki õppeaineid eesti keeles; teise klassi teisel poolaastal hakatakse õppima vene keelt kui emakeelt ja järk-

järgult suureneb ka venekeelsete õppeainete osakaal. Osalise keelekümbelse klassides on venekeelse õppe maht 50%. Põhikoolis õpivad kõik õpilased täieliku või osalise keelekümbelse programmi järgi. Enamik õpilasi saavutab eesti keele taseme, mis võimaldab neil jätkata õpinguid eestikeelses gümnaasiumis või kutseõppeasutuses. Detailne kirjeldus keelevaliku põhimõtetest ning eesti keeles õpetatavatest ainetest on leitav kooli veebilehelt (vt www.tag.ee/et/201109/64019).

TAGi veebileht on kakskeelne (eesti ja vene), kuid eestikeelsel lehel esitatakse aktuaalne teave (sündmused, uudised) eestikeelse info järel valikuliselt ka vene keeles. Veebilehelt leiab detailse info keelekümbelse kohta, mis esitatakse mõlemas keeles.

4) **Sakala Eragümnaasium** (SEG) on Tallinnas tegutsev erakool. Käesoleval õppeaastal õpib koolis 194 õpilast. Kooli arengukava järgi rakendatakse koolis eri meetmeid, et tagada õpilastele võimalus jätkata gümnaasiumiastmes õpinguid eesti keeles (lähemalt SEG 2013). Eesti keele õpe algab 1. klassis, põhikooliosas õpetatakse eesti keeles ka muusikaõpetust (7.–9. klassini) ning kehalist kasvatust (6.–9. klassis). 7. klassis on eesti keelt võimalik õppida ka keeleringis. Eesti keele ainetundide mahtu on võrreldes nende kohustusliku mahuga suurendatud I kooliastmes 9, II kooliastmes 3 ning III kooliastmes ühe tunni võrra. Eesti keele oskuse omandamist toetab kool ka huvitegevuse, ürituste ning projektide kaudu, mis annavad õpilastele võimaluse viibida eestikeelses keskkonnas.

Kooli koduleht on kättesaadav nii eesti kui ka vene keeles. Kooli arengukava ja põhikiri avanevad ainult venekeelse lehe kaudu, aga eestikeelsena.

5) **Narva Humanitaargümnaasium** (NHG) on õpilaste arvult üks suuremaid kakskeelseid munitsipaalkoole Eestis. Käesoleval õppeaastal õpib kooli tavaklassides 716, keelekümbelklassides 101 õpilast. Keelekümbelprogrammiga liitus kool 2003. a ning koolis töötavad nii varase kui ka hilise keelekümbelse klassid. Vastavalt kooli arengukavale on kooli üks prioriteet riigikeele õpe (lähemalt NHG 2014). Riigikeele olulisus, eesti keele ja kultuuri säilitamine ning areng nähtub selgesti ka kooli õppekavas (NHG 2012: 8). Lisaks keelekümbelklassidele rakendatakse põhikoolis eestikeelset aineõpet. Täies mahus õpetatakse eesti keeles inimeseõpetust ja muusikaõpetust, osaliselt ühiskonnaõpetust, kehalist kasvatust, tööõpetust ja ajalugu (NHG 2012: 16). Ka kooli visioonis on eesti keele süvendatud õpe välja toodud. Koolis on toimumas mitu projekti, mille põhieesmärk on eesti keele õppimine, nt keelelaagrid, ühistegevus koos eestikeelse sõpruskooliga (projekt „Sõpruse sild”).

Kooli koduleht on väga mahukas: eriti korralik on dokumendikogu, kus on üleval ka ainekavad. Kodulehe info on täies mahus kättesaadav nii eesti kui ka vene keeles. Keelekümbelusel on eraldi menüü, mille alt leiab pilte keelekümbelklasside tegevusest ja keelekümbelstrateegia tegevuskava aastateks 2009–2013. Kooli asjaajamiskorra üks punktidest on, et eestikeelne dokument peab vastama eesti kirjakeele normile. Lisatud on ka eesti-vene sõnaraamatu, õigekeelsussõnaraamatu, eesti õigekirja õppematerjali ja eesti keele tasemetestide kodulehtede lingid.

6) **Tallinna Juudi kool** (TJK) on ainus gümnaasiumitüüpi juudi kool Eestis. Käesoleval õppeaastal õpib koolis 283 õpilast. Kooli arengukavas on TJK missiooniks „Eesti Vabariigi kodaniku ja eurooplase kujundamine”, Eesti Vabariigi traditsioonide, aga ka juudi tavade

austamine ja elushoidmine. Kuigi kooli missioonis, visioonis ja väärtustes eesti keele tähtsus otseselt ei kajastu, on õppeasutus seadnud aastaiks 2012–2014 ülesandeks töötada välja tingimused üleminekuks eestikeelsele aineõppele (TJK 2012: 15–17). Kooli arengukavas kajastub mure personali eesti keele oskuse pärast ning pakutakse tegevusi selle parandamiseks. Koolis õpetatakse riigikeelt kohustuslike ainetundide kõrval ka kehalise kasvatus tundides. Eesti keel on siiski ka üks kooli valikainetest (TJKa 2012). TJK aktiivsest õpilastele suunatud huvitegevusest on 1. klasside õpilastel võimalik osaleda eesti keele huviringis.⁶

Kooli kodulehel on enamik infot kättesaadav eesti keeles, kooli põhidokumendid avanevad ka venekeelsel koduleheküljel eestikeelsena.

7) **Haapsalu Nikolai kool (HNK)** on munitsipaalkool (asutatud 1869). Koolis õpib 86 last. Eesti keele õpe toimub koolis hilise keelekümblusprogrammi alusel (alates 2005). Vastavalt kooli põhimäärusele (HNK 2011) seab kool eesmärgiks olla „tunnustatud venekeelne kool, kus lõimuvad eesti- ja venekeelne aineõpe ja kultuur”. Niisamuti seab kool oma tegevuse eesmärgiks õpilase kasvamise loovaks, mitmekülgeks isiksuseks, kes tunneb ja austab eesti kultuuri ning saab hakkama eestikeelses keskkonnas. NHKs õpetatakse eesti keeles inimeseõpetust, tööõpetust ja muusikaõpetust; alates 2013/2014. õppeaastast ka kehalist kasvatust, füüsikat, kunstiõpetust ja loodusõpetust.

Kooli koduleht on täies mahus eestikeelne, venekeelset infot pakutakse väga vähesel määral. Otsest eesti keele oskuse arendamisega seotud tegevust veebilehelt ei leia.

8) **Tallinna Õismäe Vene Lütseum (TÕVL)** on munitsipaalkool (asutatud 1976). Koolis õpib vene õppekeeles 914, keelekümblusklassides 58 õpilast. Keelekümblusklassis õppivate õpilaste suhteliselt väike arv johtub keelekümblusõppega alustamisest 2009. aastal. Põhikooli õppekava (TÕVL 2011: 6–7) sihiseades on sätestatud, et TÕVL seisab rahvuse ja kultuuri säilimise ja arengu eest, kuid toetab Eestis elavate rahvusvähemuste kultuurilist identiteeti ning siinsete rahvaste vastastikust mõistmist ja koostööd. Kooli arengukava seab eesmärgiks tagada riiklikule õppekavale vastav põhi- ja keskkharidus, mis võimaldab õpilastel jätkata õpinguid vene või eesti keeles. Õpilasi kasvatatakse austama oma keelt ja kultuuri, aga ka eesti keele ja kultuuri säilimisele ja arengule kaasa aitama (TÕVL 2011: 15).

Lütseumis õpetatakse eesti keeles muusikaõpetust, inimeseõpetust ja ühiskonnaõpetust; kooli valikainete nimistust leiab muude ainete hulgast ka eesti keele, Tallinna ajaloo ning tänapäeva eesti kirjanduse. Kool osaleb aktiivselt ka mitmes eesti keele ja kultuuriga seotud projektis.

Kooli kodulehel on kogu info eesti keeles kättesaadav. Venekeelsel kodulehel avanevad enamik kooli dokumente ainult eestikeelsetena.

9) **Tallinna Tõnismäe Realkool (TTR)** on munitsipaalkool. Käesoleval õppeaastal õpib koolis 539 õpilast. Kooli arengukavas näeb kool ühe eesmärgina nii õpilaste kui ka õpetajate lõimimist eestikeelses keskkonda, mistõttu mitmeid aineid õpetatakse eesti keeles: I kooliastmes õpetatakse eesti keeles muusikaõpetust, kehalist kasvatust, loodusõpetust ning

⁶ Veebilehel oleva info põhjal pole selge, kas eesti keele valikaine all mõeldakse 1. klassidele pakutavat eesti keele huviringi või pakutakse seda ka teistele põhikooli klassidele.

inimeseõpetust; II kooliastmes kehalist kasvatust ja muusikaõpetust, III kooliastmes muusikaõpetust ja kehalist kasvatust (TTR 2014: 6–8). Kooli õpetajaskond on läbinud mitmeid ainealaseid eesti keele kursuseid (nt kirjandus, muusikaõpetus, ühiskonnaõpetus ja kehaline kasvatus), osalenud eri projektides ja koolitustel ning loonud kontakte eesti õppekeelega koolidega (TTR 2014: 6–8).

Kooli koduleht on kättesaadav eesti ja vene keeles, osa informatsioonist siiski ühes ja osas teises keeles: nt „Uudised ja sündmused”, kooli igapäevaelu tutvustus ainult venekeelsena, kooli arengukava, põhimäärus ja õppekava ainult eestikeelsena.

10) **Tallinna Läänemere Gümnaasium** (TLG) on 1989. a asutatud munitsipaalkool. Käesoleval õppeaastal õpib koolis vene õppekeeles 502, keelekümblusmetoodika järgi 376 õpilast. Esimene keelekümblusklass avati koolis 2000/2001. õppeaastal.

Kooli visioonis nähakse ette, et kooli lõpetaja on oma rahvuslikku identiteeti säilitades suuteline lõimuma Eesti ja Euroopa ühiskonda ning on konkurentsivõimeline nii tööturul kui ka hariduses. Eesti keel on olulisel kohal kooli õppe- ja kasvatusesmärkides, milles rõhutatakse nii keelekümbluse olulisust kui ka eestikeelset aineõpet. Samas ei ole võimalik kindlaks teha konkreetseid tegevusi nende eesmärkide elluviimiseks.

Kooli kodulehel on eesti- ja venekeelne info esitatud võrdses mahus.

Vähem edukad koolid

1) **Sillamäe Vanalinna Kool** (SVK) on 489 õpilasega munitsipaalkool (asutatud 1965). Kooli õppekavas näeb kool missioonina „avatud ühiskonda sulanduvate isiksuste ja kodanike kujundamise”, eesti keele olulisust samas eraldi välja ei tooda (SVK 2012: 3).

Kooli koduleht on kakskeelne, kuid rohkem infot pakutakse vene keeles, nt „Uudiste” kategooria ja palju dokumente on saadaval vaid vene keeles. Palju tähelepanu on pööratud inglise keele õppimisele programmi „English for life” järgi.

2) **Narva Kreenholmi Gümnaasium** (NKG) on munitsipaalkool. Käesoleval õppeaastal õpib koolis 598 õpilast.

Arengukavas sõnastatuna on kooli õppe- ja kasvatusprotsessi eesmärk võimaldada eesti keelest erineva emakeelega õpilasel põhikooli ja gümnaasiumi lõpus sujuv üleminek järgmisele haridusastmele. Kooli arengukavas tõdetakse vajadust eesti keele õppe tõhustamise järele, nimetamata selleks siiski konkreetseid tegevusi (NKG 2010: 18–22). Kooli arengukavas peatutakse riigikeeleõppel minimaalselt, niisamuti ei peatuta kooli missiooni ja visiooni kirjeldamisel eesti keelel ega kultuuril. Kool osaleb aga aktiivselt eestikeelsetes projektides (nt „Teadusbuss”, „Kohanemislaager”, „Narva teeb ukseid lahti”).

Kooli koduleht on ainult eestikeelne, mis tekitab küsimuse, kas kodulehe sihtgrupp (õpilased, lapsevanemad, avalikkus jne) saavadki üldse seal esitatud informatsioonist aru.

3) **Tallinna Ranniku Gümnaasium** (TRG) on munitsipaalkool (asutatud 1967). Keelekümblusprogrammis õpib 88 õpilast.

Kuigi kooli missioonis ega visioonis eesti keele tähtsus eraldi ei rõhutata, on põhikooli õppekava üldsätetes nimetatud kooli ühe ülesandena toetada kõigi õpilaste integreerumist Eesti ühiskonda, arvestades nende erivajadusi, päritolumaa kultuuritraditsioone ning õpilaste rahvuslikku identiteeti. Kooli õppekavas märgitakse vajadust pöörata eesti keele õppele suuremat tähelepanu, kuid veebilehe andmete järgi eestikeelsete ainetundideni (v.a kehaline kasvatus I kooliastmes) veel jõutud ei ole.

Arengukava prioriteetsete eesmärkide seas leidub mitu eesti keele õppega seotud tegevust. Näiteks on koolil kavas rakendada meetmeid eesti keele oskuse parandamiseks, et tagada õpilastele võimalus õpingute jätkamiseks eesti keeles; eestikeelse oskussõnavara tutvustamist tavaklassides kõigis ainetes; keelekeskkonna loomist teatrite, muuseumide ja õppereiside abil; osalemist koostööprojektides eestikeelsete partnerkoolidega ja keelelaagri korraldamist. Kooli nõrkuste hulgas nimetatakse õpetajate ebapiisavat riigikeele valdamist (TRG 2012: 10, 19).

Kool pakub vähesel määral eestikeelset aineõpet: I kooliastmes kehalise kasvatus tunnid, II ja III kooliastmes tutvustatakse ainetundides (inimeseõpetus, loodusõpetus, geograafia, tehnoloogia, kunstõpetus, kehaline kasvatus, ühiskonnaõpetus ja muusikaõpetus) eestikeelset oskussõnavara. Koolis tegutseb eesti keele ring.

Kooli koduleht on ainult eestikeelne ja üldiselt on seal kogu info (ka uudistevoog, põhilised dokumendid jne) ainult eesti keeles. Venekeelsena avaneb ainult mõni dokument (nt õpilaste loovtööde teemad, kooli hümn). Huvitav on aga see, et kooli infovoog tuleb esile hoopis venekeelses sotsiaalmeedias: õpetajate „infoblogi” (<http://rannikuoppeala.blogspot.com/>) ja klasside (nt 7. klassi) blogid (<http://4aranniku.blogspot.com/>).

4) **Kohtla-Järve Slaavi Põhikool** (KJSP) on munitsipaalkool (asutatud 1965). Koolis õpib keelekümblusprogrammi järgi 123 õpilast.

Kooli arengu- ja õppekavas tähtsustatakse riigikeele õpet ning üleminekut eestikeelsele aineõppele, niisamuti käsitletakse kooli alusdokumentides detailselt keelekümbelse põhimõtteid. Keelekümbelse tähtsustamine nähtub ka kooli missiooni ning visiooni kirjelduses.

Kooli koduleht on kakskeelne (eesti, vene), kuid eestikeelsete pealkirjade taga on sageli venekeelne sisu (nt uudised, huviringid jms).

5) **Narva 6. Kool** (N6K) on munitsipaalkool. 392 õpilasega koolis tegutseb mitu hariduslike erivajadustega rühma ja klassi.

Õppeasutuse visioonis eesti keele olulisust eraldi ei rõhutata, kuigi kool näeb oma missioonina õpilastele keskhariduse andmist, õpetades osa aineid eesti keeles. Kool näeb oma ülesandena toetada kõigi õpilaste integreerumist Eesti ühiskonda, võttes arvesse õpilaste rahvuslikku identiteeti ja kultuuritraditsioone. Kuigi kool ei ole liitunud keelekümbelse programmiga, on lastevanemate soove arvestades suurendatud põhikoolis eesti keeles õpetatavate ainetundide

arvu. Nii näiteks õpetati 2012/2013. õppeaastal I kooliastmes eesti keeles täies mahus muusikaõpetust, kunstiõpetust, inimeseõpetust ning kehalist kasvatust; II kooliastmes inimeseõpetust, loodusõpetust ja kunstiõpetust, osaliselt eesti keeles käsitööd ja kodundust. 7.–9. klassis õpetatakse osaliselt eesti keeles geograafiat, kunstiõpetust, käsitööd ja kodundust; inimeseõpetust, ajalugu ja ühiskonnaõpetust aga täielikult eesti keeles. Valikainetena võib eesti keelt õppida 2., 5., ja 9. klassis. Kool osaleb mitmes eesti keele ja kultuuri õppimisega seotud projektis (keelelaagrid, ekskursioonid), õpetajad ja juhtkond osalevad täienduskoolitustel. Koolis tegutseb mitu huviringi nii eesti kui ka vene keeles (lähemalt N6K 2013: 12, 38).

Kooli koduleht on korraga kahes keeles, kuid mitte võrdses mahus. Kuigi kõik menüüd ja kategooriad on eestikeelsed, on juba avalehel rohkelt infot ainult vene keeles. Põhidokumendid on eesti keeles, kuid jooksev info (nt uudistevoog ja kuuplaanid) on enamjaolt venekeelsed.

6) **Maardu Põhikool** on (MPK) munitsipaalkool. 1987. aastast tegutsevas põhikoolis õpib vene õppekeeles 384 õpilast. Õpilaste rahvuslik koosseis on kirev, koolis õpib 11 rahvuse esindajaid (peamiselt slaavi rahvad, aga ka tatarlasi, leedulasi, soomlasi, juute, usbekke, armeenlasi ning aserbaidžaanlasi). Koolis tegutsevad ka hariduslike erivajadustega õpilaste klassid (MPK põhimäärus: 1–2). Kooli arengukavas (MPK 2010, 5.4) peetakse prioriteetseks eesti kultuuri tundmaõppimist ja „integratsioonilise tegevuse teostamist” koostöös eestikeelsete sõpruskoolidega (õppeekskursioonid ja koostööprojektid). Kooli missioonis, visioonis ja väärtustes riigikeele õpet ja eesti kultuuri tundmaõppimist eraldi esile ei tooda, küll aga rõhutatakse kooli omapärana vene ja slaavi kultuuri säilitamist. Eesti keele aineõpet teiste ainete seast eraldi esile ei tõsteta, eesti keel ei nähtu ka kooli huvitegevuses (v.a mardija kadripäeva tähistamine). Kooli arengukavas (MPK 2010, 6.8) loetletakse eri meetmeid eesti keele oskuse arendamiseks: sh eesti keele õpetajate eesti keele oskuse parandamist; eestikeelse terminoloogia kasutamist ajaloo, ühiskonnaõpetuse, geograafia, muusikaõpetuse ning kunstiõpetuse tundides; LAK-metoodika kasutamise laiendamist aineõppes; sõprusdemete arendamist eesti õppekeelega koolidega; klassiväliste ürituste korraldamist eesti rahva kultuuri ja traditsioonide tundmaõppimiseks; kooli õpilaste eesti keele valdamise taseme perioodilist analüüsimist; klassi- ja tunnivälise töö kasutamist eesti keele oskuse kinnistamiseks ning eesti keele nädala iga-aastast korraldamist.

Kooli võimalusi arvestades õpetatakse mõningaid aineid (loodusõpetus, ühiskonnaõpetus, ajalugu, muusikaõpetus, kunstiõpetus ja kehaline kasvatus) eesti keeles.

Kooli veebileht tutvustab kooli paralleelselt eesti ja vene keeles, aga on informatiivsem eesti keeles.

7) **Narva Õigeusu Humanitaarkool (NÕHK)** on 1991. aastal asutatud erakool, kus õpib 100 õpilast. Kooli õppeprotsess on korraldatud õigeusu moraali põhimõtete alusel. Kool sõnastab põhieesmärkidena õpilaste integreerimist eesti ühiskonda ning õpilaste eesti keele oskuse arendamist sellisele tasemele, mis lubaks jätkata õpinguid eesti õppekeelega koolis, konkureerida tööturul ja sooritada kodakondsuse eksam. Õppe- ja kasvatustöö oluline eesmärk on kasvatada Eestis elavat indiviidi, kes tunneb selle maa ajalugu ning kultuuri ning peab sellest lugu, säilitades samal ajal oma rahvuslikku ja usulist eneseteadvust.

Kooli arengukavast leiab eesti keele õppe arendamise kohta eraldi peatüki („Eesti keele õpetamise arendamine”), kus loetletakse tegevusi eesti keele oskuse parandamiseks, nt eestikeelse filmoteegi, õppematerjalide ja ilukirjanduse mahu suurendamist. Lisaks eesti keele tundidele kasutatakse riigikeelt ka kehalise kasvatuse, kunstiõpetuse, loodusõpetuse, tööõpetuse, muusikaõpetuse ja usuõpetuse tundides. Koolis tegutsevad informaatika, eesti ja inglise keele, vaimuliku laulu huvialaringid.

Kooli koduleht on kakskeelne, pakkudes rohkem infot siiski vene keeles, nt kooli uudistevoog on ainult vene keeles. Venekeelne ja eestikeelne koduleht erinevad teineteisest: info õppetöö ja kooli igapäevategevusega kohta on ainult vene keeles, seevastu kooli dokumentatsioon on üleval ainult eestikeelsel veebilehel. Huvitegevuse kohta eestikeelselt lehelt infot ei leia.

8) **MTÜ Kool 21. Sajandil Haabersti Vene Eragümnaasium (HVEG)** on 1994. aastal asutatud erakool.

Kooli arengukava järgi pakub kool multikultuurset ja kakskeelset haridust, mille eesmärk on lõimumine Eesti ühiskonda ja õpingute jätkamine eestikeelses koolis. Kooli visiooni järgi on kooli lõpetajad „konkurentsivõimelised, avatud ning igakülgset arenenud isiksused”. Kool seab oma õppe- ja kasvatustöös eesmärgiks eesti ja vene keele, kirjanduse, ajaloo, kultuuri põhjaliku uurimise, eesti ja vene rahvuse tavade põhjaliku tundmise. Arengukava kohaselt on personalitöö põhisuundade hulgas ka õpetajate eesti keele oskuse parandamine ja ainete eestikeelse õpetamise metoodika omandamine (HVEG arengukava 2011). Arengukavas on eraldi peatükk eestikeelsele aineõppele ülemineku kohta. Eestikeelsele aineõppele ja üldse eesti keele õppele põhikooli tasemel erilist tähelepanu siiski ei pöörata. Ka mujal kooli veebilehel ei kajastu põhikoolis eesti keele süvendatud õppimine või huvitegevuse raames eesti keele õppimine. Siiski on koolis mõni projekt, mille tegevus toetab eesti keele oskuse arengut.

Kooli koduleht on kakskeelne, aga pakub rohkem infot siiski vene keeles. Nii on enamik uudiseid küll olemas ka eesti keeles, kuid enamasti väiksemas mahus kui venekeelses variandis.

9) **Eurogümnaasium (EUG)** on põhikooli ja gümnaasiumiastet hõlmav erakool, kus õpib 46 õpilast. Ühe vanima eraõppeasutusena Eestis on kool tegutsenud 18 aastat.

Kooli õppekava järgi on Eurogümnaasium pidevalt arenev kool, mille õppe- ja kasvatustöö peaesmärk on aidata õpilastel integreeruda Eesti ühiskonda ja konkureerida tööturul, luues tingimused rahvuskultuuri säilitamiseks multikultuurses keskkonnas. Üks õppe- ja kasvatuse eesmärk on aidata kaasa „aktiivse kodanikupositsiooniga isiksuse arengule Eesti, Euroopa ja globaalses kontekstis”. Arengukava ja õppekava väärtustavad multikultuursust, sealhulgas eesti kultuuriruumi tundmaõppimist. (EUGa 2012, EUGõ 2012)

Kooli arengukavas kirjeldatakse eestikeelsele aineõppele üleminekuks tehtavaid samme ning õpetajate täienduskoolituse eesmärgid: eesti keele lisaõpet, eesti ja vene kultuuritraditsioonide tutvustamist. Arengukava järgi otsitakse kontakte eesti õppekeelelega koolidega, kuid selle ühe pidurina nähakse ühepoolset huvitatust. Samuti on eesmärk teha õppekursioone ja võtta osa

lõimumisprojektidest. (EUGa 2012: 24) Otseselt eesti keele õppimisele pööratakse vähem tähelepanu. Ühtlasi ei selgu, kas põhikoolis mõnda ainet ka eesti keeles õpetatakse.

Kooli koduleht on kakskeelne, pakkudes oluliselt rohkem infot eesti keeles. Kooli põhikiri, kodukord, arengukava ja õppekava on kättesaadavad ainult eesti keeles, kuid teave õppetöö korralduse kohta ja uudised on nii eesti kui ka vene keeles.

10) **Narva Peetri Kool (NPK)** on 1960. aastal asutatud munitsipaalkool, kus õpib 197 õpilast. Kooli missioon on „kujundada ja arendada isikut, kes tunnetab kuulumist Eesti riiki ja kellest võib saada ühiskonna täisväärtuslik liige”. Samuti soovib kool tagada õpilastele riigikeele tundmise, et lõpetajatel ei tekiks põhikooli järel raskusi gümnaasiumiastmes või kutsekoolis õppides (NPK 2013: 7).

Kooli arengukavas kirjeldatakse laiemalt eesti keele õppimist koolis. Arengukavas nimetatakse puudused, mis eestikeelset aineõpet pärsvivad (nt õpetajate vähene riigikeele oskus), ning tegevused, mis aitaksid kaasa eesti keele oskuse arenemisele. Arengukavas esitatakse ka tegevuskava Eesti ühtsesse haridussüsteemi integreerumiseks, nt eestikeelne aineõpe, koostöö jätkamine Eesti õppeasutustega, lõimumisprojektid jms. Siiski ei ole arengukavas ega mujal veebilehel nimetatud konkreetseid õppeaineid, mida eesti keeles õpetatakse ega nähtu ka toimunud ja toimuvaid tegevusi (NPK 2013: 24, 50, 58–60).

Koolil on eestikeelne veebileht, kus osa tekstidest on tõlgitud vene keelde. Infot, sh uudiseid ja igapäevaeluga seonduvat, on oluliselt rohkem siiski eesti keeles.

Kokkuvõtte. Koolide arengukavade ja kodulehtede põhjal võib teha mitu olulist tähelepanekut.

- 1) Kõikide koolide arengukavades väärtustatakse õpilaste riigikeele oskust ja eesti kultuuri tundmist, pöörates samal ajal tähelepanu ka õpilaste omakultuuri tundmisele ja identiteedi arendamisele. Arengukavades ja visioonides on oluline koht ka mitmekultuurilise ja mitmekeelse Eesti ja Euroopa kodaniku kasvatamisel. Rõhutades küll riigikeele oskuse instrumentaalset funktsiooni (haridustee jätkamine Eestis, paremad võimalused tööturul jne), pööratakse palju tähelepanu ka keeleoskuse ja kultuuritundmise integratiivsele aspektile. Siin ilmneb teatud vastuolu intervjuudes räägituga (vt peatükk 3): nii õpetajate kui ka koolide juhtkondade, aga eriti õpilaste jaoks on riigikeele oskusel esmajoonel instrumentaalne tähtsus. Mitmekeelsus ja -kultuurilisus kui väärtus on küll väga olulisel kohal koolide strateegilistes dokumentides, tavakäsitlustesse ehk siis n-õ tavapraktikasse selle väärtuse tunnetamine aga jõudnud ei ole.
- 2) Koolide arengukavades ja visioonides sõnastatud eesmärkide teostus tegevuste näol ei kajastu veel kõikide koolide tegevustes. On küll kavatsusi nt eestikeelsele aineõppele ülemineku ja eesti keelega seotud projektide osas (NPK, EUG, HEVG, NKG), need aga pole seni veel teostunud. Konkreetsete riigikeele head omandamist toetavate tegevuste puudumise poolest paistavad silma just riigikeele eksamil vähem edukad koolid.
- 3) Mitme vähem eduka kooli arengukavas tunnistatakse, et koolil on probleemiks õpetajate kehv eesti keele oskus (HVEG, MPK, TRG).
- 4) Riigikeele eksamil edukad koolid paistavad silma riigikeele kohustuslikku õpet olulisel määral ületava mahu poolest, keelekümblusklasside, LAK-õppe, eesti keele ringide ja

- mitmesuguste tugitegevuste poolest (ühisprojektid eestikeelsete koolidega, ekskursioonid, keelelaagrid jms).
- 5) Kui jätta välja erakoolid, siis üldjuhul on riigikeele eksamil paremaid tulemusi saavutanud koolid suurema õpilaste ja õpetajate hulgaga, mis lubab teha järeldusi ka suurema kooli suutlikkuses pakkuda kvaliteetsemat õpet ja tugitegevusi.
 - 6) Õppeasutuste veebilehed on üldjuhul kakskeelsed. Samas on kooli tegevuse alusdokumentatsioon (põhikiri, arengukava ning õppekava) enamikul koolidel esitatud vaid eesti keeles, mistõttu ei pruugi venekeelne lapsevanem riigikeele oskuse puudumise tõttu koolikorralduse teavet kätte saada. Sel moel on vähese eesti keele oskusega lapsevanematel piiratud juurdepääs kooli ja ka oma lapsega seotud teabele ning koolid on pannud lapsevanemad seeläbi ebavõrdsesse seisu. Koolide veebilehtedelt on näha selged keelevalikud: ametlik, koolikorraldust otseselt puudutav teave esitatakse eesti keeles, kuid aktuaalne uudistevoog ja teave kooli igapäevaelu kohta seevastu vene keeles. Selliste valikute puhul tõstatub paratamatult küsimus: kellele on suunatud kooli alusdokumendid ja strateegilised visioonid ning arengukavad. Samuti on huvipakkuv olukord, kus koolil eksisteerib kaks n-õ häält: ametlik hääl (kooli koduleht) räägib eesti keeles ja mitteametlik (sotsiaalmeedia blogid) vene keeles (TRG).
 - 7) Kooli avalikus kuvandis on vähe näha eesti keelt kui õppeainet. Üksikud koolid esitavad põhjaliku ülevaate keelekümbluse (TMHG, TAG, NHG, HNK, TLG, KJSP) kohta, mõningate koolide veebilehtedelt leiab ka eesti keele õppematerjalide kogu (nt NHG), kuid riigikeele õppimist teiste õppeainete seast eraldi välja ei tooda.

3. ÕPILASTE ARVAMUSI JA HINNANGUID EESTI KEELE ÕPPE KOHTA

3.1. Eesti keele kasutamine õpilaste igapäevaelus

Esimese küsimuse eesmärk oli hinnata eesti keele kasutamise sagedust ning ulatust vene noorte igapäevases suhtluses ning selgitada välja eesti keele kasutusväljad. Selleks esitati informantidele kolmeosaline põhiküsimus: „Kellega, kui tihti ja kus räägite oma igapäevaelus eesti keelt?” Esitatud alaküsimused hõlmasid eesti keele kasutuskohhti, sagedust ning isikuid, kellega eesti keeles suheldakse. Kõik küsimused esitati ning neist vesteldi intervjuuvormis. Kuna küsimuse põhieesmärk oli saada üldpilt koolinoorte keelekeskkondade olemusest, piirduti nende väljaselgitamisel rühmaintervjuuga. Detailsem analüüs, mis võtaks arvesse keelekasutusväljade võimalikult laia spektrit (alates kodust, pereliikmetest ning põlvkondadevahelistest keelevelikutest, lõpetades suhtluskeeltega avalikus ruumis, nt kaupluses, arsti juures, pangas jne), vajab detailse ankeetküsitluse läbiviimist.

Vene koolinoore eesti keele kasutusvõimaluste näitel võib üldistavalt rääkida tüüpilisest keelekasutusväljade jagunemisest, kus riigikeele kasutamine piirdub üldjuhul õpilase eesti keele tundidega. Eesti keele kasutamise võimalused väljaspool koolikeskkonda johtuvad suuresti haridusasutuse geograafilisest asukohast. Esimesena võetakse vaatluse alla riigikeele eksamil **edukamate koolide**, st Tartu Annelinna Gümnaasiumi (TAG), Narva Humanitaargümnaasiumi (NHG), Tallinna Humanitaargümnaasiumi (THG) ja Sakala Eragümnaasiumi (SEG) 9. klasside õpilaste öeldu. Linna geograafilise asukoha ning selle rahvuslik-keelelise struktuuri tõttu on ootuspärane, et kõige rohkem võimalusi eesti keele kasutamiseks on TAG õpilastel. Rühmaintervjuudes osalenud õpilaste tüüpvastuseks eesti keele kasutuse kohta väljaspool klassi- ja kooliruumi oli „kasutame igal pool”.

- 1) *Eestlastest sõpradega räägin eesti keeles. (TAG)*
- 2) *Käin trennis ja seal räägin eesti keeles. (TAG)*
- 3) *Muusikakoolis on solfedžo õpetaja eestlane ja õpin seal eesti keeles. (TAG)*
- 4) *Käin kunstikoolis, seal on eesti keeles. (TAG)*
- 5) *Poes ja arsti juures. (TAG)*
- 6) *Kodus räägin, üks vanematest on eestlane. Igal pool kasutan. (TAG)*

Samas ei välista keelekeskkonna puudumine riigikeele head oskust. Siinkohal saab positiivse näitena välja tuua Narva Humanitaargümnaasiumi (NHG), kelle 9. klasside õpilastel puuduvad kooliväliselt peaaegu igasugused eestikeelsed kontaktid ning suhtlusvõrgustikud, ometigi on kool olnud riigikeele eksami tulemuste näitel viimastel aastatel vabariigis üks edukamaid. Seega ei tähenda keelekeskkonna toe puudumine ilmtingimata madalat keeleoskust. Vaatamata edukusele riigikeele õppimisel on NHG õpilastel väga piiratud võimalused eesti keele kasutamiseks ning eestikeelne keskkond piirdub enamikul klassi- ja kooliruumiga. Rühmaintervjuudes öeldust järeldeb, et Narva õpilaste põhiline eesti keele kasutusväli on eesti keele tund. Eesti keele „ruum” väljaspool kooli puudub. Konsensuslikult nähtub õpilaste vastustest, et eesti keele peaaegu ainus kasutusruum on riigikeele tund koolis või teatud ainetunnid (nt inimeseõpetus), kus aine mõistestik esitatakse ka eesti keeles. Kooliväline

suhtlusruum on intervjuudes osalenuil ainult venekeelne. Eesti keele kasutamise võimalusi Narvas on õpilased kommenteerinud järgmiselt.

- 7) *Eesti keeles räägime eesti keele tunnis.* (NHG)
- 8) *Meil on inimeseõpetus eesti keeles, seal mõned terminid antakse eesti keeles.* (NHG)
- 9) *Mõnikord saab poes kasutada, aga mitte Narvas.* (NHG)

Tallinna kooliõpilastel (THG ning SEG) on oluliselt rohkem eestikeelseid kontakte kui Narva õpilastel. Eesti keelt kasutatakse üldjuhul ka huviringide keelena („Käin võrkpallitrennis, seal saan keelega hästi hakkama”; „Käin tantsuringis ja seal suhtlen. Trennis suhtleme palju”, THG)). Samas on ka Tallinna puhul oluliseks mõjuriks kooli geograafiline asukoht ning õpilase elukoht Tallinnas, mis tingib ja kujundab õpilase suhtlusvõrgustike struktuuri („Meie linnaosas on ikka eestlasi rohkem, eesti keelt on igal pool kuulda”, THG). Intervjuudes osalenud Tallinna koolide 9. klasside õpilaste argipäeva võib keelevelikute osas nimetada mitmekeelse suhtluse malle järgivateks, kus koolinoored kasutavad vähemalt kolme keelt (st vene, inglise ja eesti keelt).

- 10) *Eesti sõpru on ka, nendega mõnikord räägime [eesti keeles].* (SEG)
- 11) *On sõpru, kes on venelased, aga õpivad eesti koolides, meie räägime omavahel vene keeles, sest oleme ju venelased.* (SEG)

Empiiriline ainestik kõneleb selgelt inglise keele kõrgemast prestiižist ning olulisemast rollist koolinoore argielus. Vene koolinoorte keelevelikud markeerivad laiemalt kahe rühma – eesti- ja venekeelse – keelevelikute ning suhtlusmallide muutumist, kus kahe rühma suhtlust vahendab hoopiski inglise keel. Pole ilmselt vale väita, et vene keele kõrval on noortel inglise keelega tihedamad kokkupuuted; võimalik, et seda osatakse suhtluskeele tasandil ka paremini kui eesti keelt ning inglise keelega ollakse ainuüksi popkultuuri ning sotsiaalmeedia mõju tõttu vahetumas kontaktis kui eesti keelega. Intervjuudes antud vastustest aimdub vene noorte valmisolek suhelda eesti eakaaslastega inglise keeles ning oletatavasti on see vastastikune. Seega ei pruugi inglise keele eelistamine johtuda vaid vene noorte soovist, vaid ka eesti koolinoorte silmis võib inglise keelel olla suurem väärtus (noorte keelehoiakutest lähemalt Ehala, Tammemägi 2012), mistõttu ühiseks suhtluskeeleks valitakse „suurem” keel:

- 12) *Alati on nii, et kui kohtuvad eesti ja vene rahvusest noored, siis nad räägivad omavahel inglise keeles. Üritan öelda midagi eesti keeles, aga eestlane näeb, et ma pole eestlane ja kohe läheb inglise keelele üle.* (SEG)

Riigieksami tulemuste põhjal **vähem edukate koolide**, Narva Kreenholmi Gümnaasiumi (NKG), Sillamäe Vanalinna Kooli (SVK), Tallinna Ranniku Gümnaasiumi (TRG), Haabersti Vene Eragümnaasiumi (HVEG) õpilastel puuduvad intervjuudes öeldule tuginedes igasugused muud võimalused eesti keele kasutamiseks väljaspool koolitundi ning õpilaste peaaegu ainsaks eesti keele kasutusväljaks on eesti keele tunnid koolis. Järgnevalt õpilaste keelekasutusala kirjeldused NKG näitel.

- 13) *Räägime ainult eesti keele tunnis, saame rääkida erinevatel teemadel, mitte ainult sellest, mida oli vaja õppida.* (NKG)

- 14) *Tegelen tantsudega ja osalen võistlustel, seal on eestlased, nendega suhtlen eesti keeles – saan aru, mida nad räägivad, ise vastan väga lühidalt.* (NKG)

Tallinna (TRG ning HVEG) ning Sillamäe (SVK) õpilased on eesti keele suhtlusvõimalusi kirjeldanud järgmiselt.

- 15) *Eesti keeles räägime ainult õpetajaga koolis. Kellega meil siis veel rääkida? Rohkem polegi kellegagi rääkida. Võib-olla ainult poes mõnikord läheb vaja.* (TRG)
- 16) *Poes ka ei pea rääkima, saab ju müüja nimesilti vaadata ja siis minna selle juurde, kellel on vene nimi. Poes saab ju ainult kolm sõna öelda.* (TRG)
- 17) *On eestlastest sõpru, kellega suhtlen interneti kaudu, kasutan seal Google'i Translate'i.* (TRG)
- 18) *Naabritega mõnikord saab rääkida.* (TRG)
- 19) *On venelastest sõpru, kes õpivad eesti koolis. Nendega omavahel räägime vene keeles, nende vene keel on halvemaks läinud.* (HVEG)
- 20) *Arstiga räägin vene keeles, sest olen venelane.* (HVEG)
- 21) *Eesti keeles räägime ainult koolis. Mul on kaks eestlasest sõpra, nendega üritan eesti keeles rääkida.* (SVK)
- 22) *Eestlastest sõpradega räägime ka inglise keeles, sest seda keelt oskame nii mina kui tema paremini kui mina eesti keelt või tema vene keelt.* (SVK)
- 23) *Facebookis mõnikord kasutan eesti keelt. Mul on sõber, kes saadab eesti keeles SMSse, aga ma ei saa aru. Siis helistan ja küsin üle, mida ta tahtis.* (SVK)
- 24) *Inglise keele oskus on parem. Seda praktikat on rohkem – mängin arvutimänge, vaatame filme.* (TRG)

Kokkuvõte. Vene õppekeele koolide 9. klasside õpilaste eesti keele kasutus piirdub enamiku puhul koolikeskkonna ja/või eesti keele teise keelena tundidega. Asukoha ning keelilise-rahvusliku jagunemise tõttu on eesti keele kooliväliseks kasutamiseks paremad võimalused Tartu koolides õppivatel koolinoortel. Kui väljaspool Ida-Virumaad (st Tallinnas ja Tartus) elavad õpilased kasutavad eesti keelt iga päev ka väljaspool koolikeskkonda (nt huviringides, trennides, kaubanduses) ning isiklikes suhtlusvõrgustikes, siis Ida-Virumaa koolide õpilastel on piirkonna keelilisest-rahvuslikust eripärast tingituna eestikeelseks suhtluseks ootuspäraselt vähem võimalusi. Edukamate ja vähem edukate koolide võrdlusel paistavad silma siiski edukamate koolide õpilaste suuremad võimalused eesti keele tunni väliseks suhtlemiseks eesti keeles (erandiks NHG), mis on tingitud kas kooli paiknemisest Ida-Virumaal või Tallinnas sellises linnaosas, kus eesti keele kasutamiseks on vähe võimalusi.

3.2. Õpilaste hinnangud oma eesti keele oskuse kohta

Rühmaintervjuude teine põhiküsimus hõlmas 9. klasside õpilaste eesti keele oskust, millega paluti hinnata kirjalikku ja suulist eneseväljendussuutlikkust eesti keeles. Küsimus esitati vormis „Kuidas hindad enda eesti keele oskust?“ Põhiküsimuse eesmärk oli uurida, millisel tasemel olevana näevad õpilased ise enda eesti keele oskust ning mil määral nad on suutelised eesti keeles suhtlema. Rõhutame, et õpilastega vesteldi vene keeles ning nende eesti keele

oskust eraldi ei testitud. Seega põhinevad kõik vastused õpilaste subjektiivsetel hinnangutel, mida anti enda ja oma klassikaaslaste keeleoskusele (mida õpilased intervjuudes omaalgatuslikult samuti hindasid ja kommenteerisid). Küsimus oli mitmetasandiline, hõlmates paralleelselt alaküsimusi ka õpilaste muu keeleoskuse kohta. Peamiseks arutelüküsimuseks kujunes eesti keele valdamine osaoskuste kaupa (eesti keeles kõnelemine ja kirjutamine), millest omakorda kasvasid välja intensiivsed arutelud suhtlusoskuse arendamise tähtsusest ning kriitilised seisukohad eesti keele õppe liigse grammatikakesksuse kohta. Kuigi õpilased hindavad oma eesti keele oskust kõrgelt, ei saa siiski välistada keeleoskuse ala- või ülehindamist. Rõhutame, et prooviuringu eesmärk ei olnud testida noorte tegelikku eesti keele oskust, vaid uurida seda, missugusena oma eesti keele oskust nähakse ning sellest räägitakse.

Hinnangud oma eesti keele oskuse taseme kohta tõid intervjuu teemadesse paralleelselt lisaks muud lähedased teemad, nagu näiteks inglise keele valdamise tähtsus, arutelud suulisest ja kirjalikust eneseväljendusest, aga ka kriitilised seisukohavõttud ainekava ülesehituse ning grammatikakeskse keeleõppe kohta, vajaduse kõnekeele ja suulise väljendusoskuse õpetamise järele ning suhtlusvõimaluste loomise eestikeelses (kooli)keskkonnas.

Esimesena võetakse vaatluse alla riigikeele eksamil **edukamate koolide**, st Tartu Annelinna Gümnaasiumi (TAG), Narva Humanitaargümnaasiumi (NHG), Tallinna Humanitaargümnaasiumi (THG) ja Sakala Eragümnaasiumi (SEG) 9. klasside õpilaste öeldu. Edukamate koolide 9. klasside õpilased, eeskätt Narva ja Tallinna Humanitaargümnaasiumi ning Tartu Annelinna Gümnaasiumi õpilased hindavad oma eesti keele oskuse väga heaks („Oleme oma eesti keele oskusega väga rahul”). Paremat keeleoskust selgitatakse tugevas koolis õppimisega, eesti keele õppe alustamisega 1. klassis, eestikeelse aineõppe ning nõudlike õpetajatega, aga ka õpilaste enda valmisolekuga eesti keele intensiivseks õppimiseks.

- 25) *Meie eksamitulemused on head, sest meil on väga nõudlikud õpetajad, nad nõuavad palju. Meie ise tahame kooli hästi lõpetada, sellepärast õpime palju.* (NHG, TAG)
- 26) *Oleme väga rahul, õpime eesti keelt esimesest klassist saadik, meil on ka teised ained eesti keeles.* (THG, TAG)
- 27) *Kui me eestlastega suhtleme, siis nad imestavad, et me ei ole eestlased, ja meie eesti keel on nii hea. Oleme selle üle uhked.* (THG)

Eeskätt TAG õpilased näevad eestikeelses keelekeskkonnas teiste piirkondade vene noorte ees selget eelist riigikeele paremaks omandamiseks („Meil on kindlasti lihtsam ka tulevikus tööle saada kui teistel”, TAG). Riigikeele eksami häid tulemusi seostatakse eesti keele „kohaloluga” kooliruumis ning eestikeelse aineõppega.

- 28) *Meil siin on head eksamitulemused, sest meil on koolis palju eesti keelt kuulda ja algkoolis ka õpitakse eesti keelt palju ja teised ained on ka eesti keeles.* (TAG)

Samas tunnevad ka edukate koolide õpilased (sh TAG) suuremat vajadust arendada grammatikateadmiste asemel suhtlusoskust eesti keeles. Mitmest intervjuust jäid kriitiliselt kõlama õpilaste hinnangud eesti keele õpetamise metoodika kohta, pidades seda liialt keeruliseks (detailidesse siiski laskumata).

- 29) *Eesti keelt võiks õpetada lihtsamini, seostada rohkem kõnekeelega.* (TAG)
 30) *Grammatikat võiks õpetada lihtsamini, seostada rohkem kõnekeelega.* (TAG, NHG)
 31) *Oleks vaja rohkem kõnekeelt.* (NHG, TAG)

Intervjuudes öeldust võib järeldada, et pigem on olukord selline, kus lapsed on need, kes loovad vanematele ühendussilla eesti ja vene keele vahel ning tegutsevad eri keele- ja kultuuriruumides „vahendajatena”, aidates vanemaid eeskätt kirjaliku eneseväljenduse puhul. Nii näiteks mainiti intervjuudes vanemate eest dokumentide täitmist, aruannete kirjutamist jms.

- 32) *Kodus keegi eesti keelt ei räägi. Ise aitan vanemaid, kui on vaja mingit dokumenti täita.* (NHG)
 33) *Tihti aitame vanemaid, kui neil on vaja tööl eesti keeles midagi, näiteks aruanne kirjutada.* (SEG, THG)

Kõnekaks vestlusteemaks kujunes ka õpetaja roll ning pädevus eesti keele õpetajana. Õpilaste hoiakuist tõuseb selgelt esiplaanile rahvusküsimus ning ettekujutus ideaalsest riigikeele õpetajast kui eestlasest („Õpetaja peab eestlane olema, kui ta eesti keelt õpetab”, TAG), muude õppeainete õpetajad seevastu võiksid olla kakskeelsed („Kui on muu aine eesti keeles, siis peab õpetaja kahes keeles oskama seletada, muidu aru ei saa”, TAG).

Järgmisena võetakse vaatluse alla riigieksami tulemuste põhjal **vähem edukate koolide**, Tallinna Ranniku Gümnaasiumi (TRG), Narva Kreenholmi Gümnaasiumi (NKG), Sillamäe Vanalinna Kooli (SVK) ja Haabersti Vene Gümnaasiumi (HVEG) 9. klasside õpilaste hinnangud oma eesti keele oskusele ning sellega seotud paralleelteemad. Riigieksami tulemuste põhjal vähem edukate koolide õpilasedki hindavad oma eesti keele oskust heaks, kuid arutledes kriitiliselt keele eri osaoskuste teemadel, nimetavad ka nemad eesti keele õppes liigset grammatikakesksust, mis jätab tagaplaanile suulise eneseväljenduse arendamise. Õpilaste keeleoskust varjutab suhtlusvõimaluste ning toetava eestikeelse keelekeskkonna puudumine („Oskame küll, aga kus me seda ikka räägime”; kõik vastanud) ning sellepärast oma suulise eneseväljendusoskuse madal hindamine. Olulise takistusena riigikeele oskuse arengul nähakse keelepraktika võimaluste puudumist, mida rõhutasid eeskätt Tallinna Ranniku Gümnaasiumi ning Narva Kreenholmi Gümnaasiumi õpilased.

- 34) *Keeleoskusega ei saa rahul olla ainuüksi selle pärast, et me küll õpime eesti keelt, aga me ei räägi seda kusagil ega saa ka harjutada.* (NKG, TRG)
 35) *Meil pole sellist praktikat, et eesti keelt rääkida.* (TRG)
 36) *Ei ole rahul [eesti keele oskusega], sest kui trammis sõidan ja kuulen, kuidas eesti memmekesed räägivad, siis aru saan, aga vastu rääkida ei oska, ainult naeratan. Kui midagi küsitakse, siis ainult naeratan.* (TRG)
 37) *Kui inimene on keelekeskkonnas, siis ta õpib keelt kiiresti. Seda on võimalik teha Ameerikas, Eestis see pole võimalik, sest siin on liiga palju venelasi.* (HVEG)

Keeleoskusega seotud paralleelse aruteluteemana tõid ka vähem edukate koolide õpilased intervjuudes sisse keelekeskkonna temaatika, seda nii koduse keele-situatsiooni kui koolivälise

suhtluskeskkonnana. Nagu intervjuude põhjal võib järeldada, ei toeta elukohas keelekeskkonna puudumise kõrval riigikeele õpet ka õpilaste kodune keeleolukord: peaaegu kõik õpilased on pärit ükskeelsetest vene peredest, kus vanematel puudub laste kooliõpingutes aitamiseks piisav eesti keele oskus („Kodus keegi ei aita”; „Mul isa aitab mõnikord”; „Mõnikord aidatakse, aga vähe”). Intervjuudes osalenud nelja kooli õpilastest vaid üksikute õpilaste kodudes suheldakse mingil määral eesti keeles (nt ühega vanematest või vanavanematega).

38) *Mul isa on eestlane ja mõnikord ta siis üritab, näiteks sööme koos ja ta küsib, kuidas üks või teine toit eesti keeles on. Ma siis vastan, kui valesti ütlen, siis parandan.* (TRG)

Samas on õpilaste hinnangul lastevanemate hoiakud eesti keele õppimise suhtes valdavalt positiivsed, kuigi mitu õpilast vahendavad intervjuudes vanemate arvamusi eesti keele kui mitteolulise keele kohta ning inglise keele kõrgemale positsioonile asetamise kohta. Intervjuudes öeldut tõlgendades nähtub, et mitme õpilase vanemad näevad eesti keelt eeskätt vahendina millegi saavutamiseks (nt põhikooli lõpetamine, hea riigikeele oskuse abil paremasse gümnaasiumisse pääsemine jne). Samas on mitu õpilast arvamusel, et eesti keele tundide arvu tuleks suurendada.

39) *Vanemad ütlevad, et inglise keel on tähtsam.* (TRG)

40) *Ema ütleb, et pean kooli lõpetama ja selleks on eksam vaja teha.* (TRG)

41) *Minu peres ei räägi keegi eesti keelt, ema ütleb, et õpi eesti keelt, siis saad hea eksamihinde ja saad kooli lõpetada ja siit ära sõita.* (HVEG)

Kokkuvõte. Rühmaintervjuude sisuanalüüs lubab järeldada, et mõlema vaatluse all olnud rühma informantide enamik hindab oma eesti keele oskust üldjuhul heaks. Lisaks nähtub intervjuudest, et õpilased suudavad hinnata eesti keele oskust keele eri osaoskuste lõikes ning on selgelt kriitilisemad oma suulise eneseväljenduse suhtes. Riigikeele oskuse arengut takistava asjaoluna nähakse keelekeskkonna ning koduse toetuse puudumist, kuna lapsevanemad eesti keelt enamasti ei oska. Riigikeele õppe tulemuslikumaks muutmisel peavad informandid oluliseks grammatikakesksuse vähendamist ning suhtluskeele arendamisele suurema tähelepanu pööramist.

Vähem edukate koolide õpilased on selgelt kriitilisemad oma suulise eneseväljendusoskuse suhtes ning leiavad, et selle põhjus on eesti keele tundide napp arv ja eestikeelse aineõpetuse, praktikavõimaluste ja koduse toetuse puudumine. Vastupidiselt vähem edukatele koolidele, pole umbes pooled edukate koolide õpilastest rahul oma grammatikaoskusega, ning leiavad, et selle õpetamist võiks rohkem siduda suhtluskeele omandamisega.

3.3. Eesti keele õppimise olulisusest õppija vaatenurgast

Järgmise küsimusega uuriti õpilaste arvamusi eesti keele oskuse vajalikkuse kohta. Põhiküsimused esitati sõnastuses: „Miks on vaja eesti keelt õppida?“, „Milleks läheb Sinu arvates vene noorel eesti keele oskust vaja?“. Peavoolumeedias üks aktuaalsemaid teemasid pakkus ka intervjuudes rohkesti kõneainet, osutudes uuringus enim vaidlusi tekitanud küsimuseks. Arutelude käigus kasvas esitatud põhiküsimusest välja mitu alateemat, nt eesti keele „väiksus“ ja keele tulevik, väljaränne, Ida-Virumaa koolides ka eestlaste ja venelaste suhted.

Esimesena võetakse vaatluse alla riigikeele eksamil **edukamate koolide**, st Tartu Annelinna Gümnaasiumi (TAG), Narva Humanitaargümnaasiumi (NHG), Sakala Eragümnaasiumi (SEG), Tallinna Humanitaargümnaasiumi (THG) 9. klasside õpilaste õeldu. Õpilaste vastused demonstreerivad riigikeele õppimise kohustust („See on ju riigikeel, me peame seda oskama“), eesti keele õppimise vajalikkust seostatakse ka lähituleviku plaanide ning gümnaasiumisse astumisega (kuigi mitte kõik potentsiaalsed gümnaasistid ei plaani haridusteed jätkata Eestis). Eesti keele õppimises nähakse kõige selgemat „kasu“ selles, et edukas koolilõpetamine ning võimalikult heal tasemel eesti keele oskamine avab uksed õpingute jätkamiseks gümnaasiumiastmes või ülikoolis.

42) *Et eksam ära teha ja edasi õppida.* (NHG)

43) *Et gümnaasiumis või kutsekoolis õppida.* (TAG)

44) *Et saada gümnaasiumis hakkama.* (THG)

45) *Et suhelda selles keeles ja/või õppida edaspidi samas keeles.* (SEG)

46) *Et pärast ülikoolis saaks õppida.* (SEG)

Vaid vähesed õpilased (eeskätt THG) seostavad eesti keele vajalikkust elamisega Eesti riigis. Eesti keel on Eesti territooriumil kõneldav põhikeel, mistõttu on vaja laiema üldsusega või avalikus ruumis suhelda eesti keeles: „Kui selles riigis elada, siis peaks keelt oskama“ (THG); „Eesti keelt on vaja selleks, et suhelda müüjatega“ (THG). Oluliseks motivaatoriks riigikeele õppimisel peetakse ka Eesti kodakondsuse saamist: „Tahan saada Eesti kodakondsust ja sellepärast õpin eesti keelt“ (THG). Üksikud õpilased tõid välja ka eri kultuuridega suhtlemise aspekti: „Erinevates keeltes rääkides saab huvitavate inimestega suhelda“ (SEG).

Eesti keele valdamist peetakse oluliseks ka tööturul parema positsiooni saavutamiseks („Keel on tähtis, et tööd saada“, TAG; „Et saada paremat töökohta. Keelest sõltub palju, tutvused on ka tähtsad“, THG), kuid seda varjutab 9. klasside õpilaste selge kahtlemine vene emakeelega isikute konkurentsivõimes tööle kandideerimisel. Selgelt on kinnistunud tõekspidamised, et vene keele kõnelejatele seatakse Eesti tööturule pääsemiseks piiranguid. Tüüpkommentaarina kõigist intervjuudest kõlama jäänud arvamus „Kui on valida eestlasest või venelasest töötaja vahel, siis valitakse eestlane, hoolimata keeleoskusest“ markeerib selgelt 9. klasside õpilaste ettekujutust Eesti tööturu toimimisest. Eesti keele vajalikkust seostatakse ka isikliku majandusliku kasuga ning selle saavutamiseks peetakse oluliseks alustada õpinguid kohe eestikeelses koolis. Samas nähtub argumentatsioonist ka inglise keele olulisus, mida peetakse (tasuva) töökohta saamisel eesti keele valdamise kõrval paralleelselt oluliseks:

47) *Hea töökoha saab, kui oskad eesti ja inglise keelt, muidu seda keelt pole vaja, kui ära lähed. Praegu kõik lähivad ära – eestlased ja venelased, sest tööd ei ole. Need, kes tahavad siin elada ja keelt hästi osata, peaksid kohe eesti kooli minema, siis on palju lihtsam.* (TAG)

Rohkem või vähem varjatud kujul tõuseb esile ka rahvusküsimus ning eestlaste ja venelaste ebavõrdne positsioon tööturul: eeskätt avalik-õiguslikes töökohtades, aga ka erasektoris.

48) *Et pärast saaks parema töökoha, aga seal on ka tutvused tähtsamad. Meid sinna tööle nagunii ei võeta, venelasi ei võeta heameelega tööle. Isegi kui sa eesti keelt hästi oskad ja sul on kõrge kategooria, sind ei võeta tööle, kui on valida sinu ja eestlase vahel.* (NHG)

49) *Olen kindel, et mind ei valita, sest mul on vene perekonnanimi. See on kindlasti takistuseks. Mul tahtsid vanemad perekonnanime vahetada, aga ma ei taha. Kindlasti võetakse panka tööle see inimene, kelle perekonnanimi on Sibul, mitte Petrova. Minu peres on selline kogemus.* (THG)

Õpilaste argumentatsioonis tõuseb esile ka eesti keele väiksuse diskursus ning sellega seoses eesti keele väljasuremise või kadumise oht. Hoolimata eesti keele väga heast valdamisest, seadsid ka edukamate koolide õpilased (nt NHG, TAG) eesti keele õppimise olulisuse keele väiksuse tõttu kahtluse alla. Samas kasutatakse intervjuudes adjektiivi „väike” üldsõnaliselt, toomata välja konkreetseid mõjureid, mis eesti keele kestlikkuse ohtu seaksid. Eesti keele kadumist nähakse selle „väiksuse” tõttu kui paratamatut protsessi, mis „nagunii juhtub” ning millega seatakse kahtluse alla keele õppimise otstarbekus („Milleks õppida midagi, mis nagunii ära kaob?”). Õpilaste argumentatsioonis peegeldub keeleõppe instrumentaalne funktsioon: kui keeles ei nähta otsest kasu, ei peeta selle õppimist vajalikuks.

50) *Eesti keelt pole vaja, see on nii väike keel, et see keel kaob varsti ära. Pole erilist mõtet seda keelt õppida.* (NHG)

51) *Inglise keel on lihtsam, seda läheb ka rohkem vaja, oleme ju Euroopas. Kui oleks selline olukord, et ümberringi ongi ainult eesti või mingi muu keel, siis ikka õpid ära, käidki sõnaraamatuga ringi ja õpid.* (TRG)

Eesti keeles nähakse ka vene identiteedi ohustajat. Palju arutelu tekitas põhiküsimusest välja kasvanud küsimus, kas vene noor peaks õppima eesti- või venekeelses üldhariduskoolis. Kooli valikus nähakse seost rahvusliku identiteedi ning sellest võimaliku loobumise vahel. Eesti koolis õppimises nähakse ohtu enda vene identiteedi kadumisele ning eestikeelse kooli valikut peetakse võimalikuks vaid siis, kui „tahad eestlaseks hakata”. Nii näiteks oli valdav osa NHG üheksandikest veendunud, et vene noor peab õppima vene koolis (oma klassikaaslaste arvamustele vastupidisel seisukohal oli vaid üks õpilane): „Kui tahad eestlaseks hakata, siis peaks eesti koolis õppima.” Samal teemal diskuteerisid ka Tallinna Humanitaargümnaasiumi õpilased, olles arvamusel, et „Selline vene kool, kus eesti keelt on palju, on parem kui eesti kool. Laps peaks jääma ikka vene kultuuriruumi, sest mentaliteet on teine”.

Sedalaadsed õpilasi vägagi erutavad arutelud toovad esile veel ühe dimensiooni, nimelt küsimuse vene noorte keelelisest ja rahvuslikust kuuluvusest ning mitmekeelsusest laiemas mõttes. Tõstatub ka küsimus, kas vene noore keelelise mitmekeelsuse üheks komponendiks

võiks olla eesti keel. Intervjuudest nähtub, et eesti keele õppimist või kõnelemist ei nähta või ei osata näha õpilase mitmekeelset ning -kultuurilist identiteeti kujundava osana. Enamiku intervjuudes osalenute jaoks pole eesti keelel vene ja inglise keele kõrval muud rolli kui üks kohustuslik õppeaine teiste seas. Õpilaste argumentatsioonist aimdub, et võimalikuks peetakse vaid ükskeelsust ning ühekultuurilisust, mis välistab kuulumise kahte kultuuri. „Eestlaseks hakkamine” seostub vene emakeelega noore jaoks identiteedi ja rahvuse vahetamise, aga mitte kodanikuks olemisega. Võimalus, et „eestlane” võib tähistada ka vene emakeelega isikut, kes samastab ennast nii vene kui ka eesti kultuuriga, on mudel, mille peale vene noor pole mõelnudki.

Riigikeele eksami tulemuste põhjal **vähem edukate koolide** 9. klasside õpilaste argumendid eesti keele õppimise vajalikkuse ning kasulikkuse teemadel ei erine edukamate koolide õpilaste öeldust. Ka nende argumentatsioonist nähtub teatav pragmaatilisus, kus riigikeele õpe on üks kohustuslikest ainetest teiste seas, milles eksami sooritamine on vajalik põhikooli lõpetamiseks ning õpingute jätkamiseks gümnaasiumis. Eesti keele õppimisel on esiplaanil eeskätt instrumentaalne motivatsioon, kus riigikeele õppimist nähakse kohustusliku ning põhikooli lõpetamiseks vajaliku õppeaine või keelena.

- 52) *Teha eesti keele eksam ära, et saaks kooli lõpetada, ja kuna meil valikut pole, me peame selle eksami tegema.* (TRG)
- 53) *Et eksam ära teha ja edasi õppida.* (NHG, HVEG)
- 54) *Et gümnaasiumis hakkama saada.* (SVK)
- 55) *Et paremasse gümnaasiumisse sisse saada.* (SVK)
- 56) *Selleks et kui kusagile, näiteks Lõuna-Eestisse sõita, siis seal saab ainult Eesti keeles rääkida, seal vene keelest eriti keegi aru ei saa.* (NKG)

Olulise erinevusena tõusevad kohati esile arvamused, kus eesti keele oskamist seostatakse õigusega elada Eestis. Eesti keele õppimises nähakse kohustusi Eesti riigi ees ning riigikeele oskuses Eestisse jäämise alust.

- 57) *[Keelt on vaja õppida ja osata selleks,] et meid ei pekstaks Eestist välja.* (TRG)
- 58) *See on riigikeel.* (TRG, HVEG)

Eesti keele oskust peetakse siiski tööturukeelena oluliseks.

- 59) *Eestis ilma eesti keeleta eriti hakkama ei saa, kui tahad enam kui Sillamäel kükitada.* (SVK)
- 60) *Selleks et pärast hästi elada – hästi teenida, saada head tööd, kui sa siin Eestis elada tahad.* (SVK)
- 61) *Et saada head tööd.* (TRG)
- 62) *Kui keelt ei oska, siis saad miinimumpalka.* (TRG)
- 63) *Eesti keele oskusest sõltub ka tulevane töökoht, aga see on vähem tähtis kui head tutvused. Siis kui sul on häid tutvavaid, siis saab ka hea töökoha äris. Riigiasutuses küll keegi töötada ei taha, ja meid sinna ei võeta ka.* (HVEG)

Samas on ka Ida-Virumaa 9. klasside õpilased veendunud selles, et vene emakeelega inimestel on Eesti tööturule ilma tutvusteta võimatu siseneda, eriti riigisektorisse. Õpilaste

argumentatsioonist nähtuvad ka selged ettekujutused era- ja riigisektori toimimise erinevustest, mida seostatakse samuti riigikeele oskusega.

64) *Kui on tutvused, siis saab igale poole tööle minna, siis pole ka keeleoskus tähtis. Erasektorisse saab igale poole tööle minna, kui tutvused on. Riigiasutustes kontrollitakse kõike. (SVK)*

65) *Igal pool ei ole eesti keelt vaja, saab ka inglise keelega hakkama. (SVK)*

Ühtlasi ei pea vene emakeelega teismelised riigisektoris töötamist venekeelse inimese jaoks üldse võimalikuks („Riigiasutustesse meid nagunii tööle ei võetaks”). Eesti keele oskus on oluline ka isiklikus arengus („Arenguks on vaja. See keel on siin ja kui sa selles keeles aru ei saa, siis kuidas sa siin elad?”). Eesti keele õppimise vajalikkust või mittevajalikkust seostatakse ka võimaliku väljarändega. Eesti keele õppimine pole oluline, kuna „välismaal ei lähe seda nagunii vaja”.

66) *Paljud tahavad Eestist ära minna, Euroopasse või Venemaale, siis ikka inglise keelt läheb rohkem vaja. Seal eesti keelt ei lähe nagunii vaja. (NKG)*

Õpilastega tehtud intervjuudes paistab silma impersonaalne väljendusviis, st tehakse üldistusi konkreetsele isikule viitamata: „**Paljud** tahavad Eestist ära minna”; „Kui keelt ei oska, siis **saad** miinimumpalka”. Samuti on ilmekas personaalpronoomeni „meie” kasutamine: „Et **meid** ei pekstaks Eestist välja”; „Riigiasutustesse **meid** nagunii tööle ei võetaks”; „**Meil** pole sellist praktikat, et eesti keelt rääkida”). Kui intervjuueritav seostab ennast kogumiga „meie” (= venelased), siis järelikult keegi on „nemad” (ilmselt eestlased). Intervjuude sisuanalüüsist nähtub, et argumentatsiooni keskmes on rühm tervikuna (mitte indiviid ise) ning tõmmatakse selged piirid rühmade vahele (venelased vs. eestlased).

Eesti keele olulisuse ning vajalikkuse temaatikast kasvas kahe kooli (HVEG, SVK) õpilastega tehtud intervjuudest välja õpilaste hoiakuid detailsemalt avav alateema, nimelt küsimus, kas vene keelt emakeelena kõnelev õpilane ise paneks oma lapse eestikeelses kooli. Õpilaste antud vastused on eitavad ning esitatud väidete ning põhjendustega välistatakse järeltuleva põlvkonna õppimine eestikeelses koolis. Eesti keeles nähakse konkurenti vene keelele, mis seab ohtu nii vene keele kui ka vene identiteedi säilitamise laiemas mõttes. Eri keelte rollidest oma argielus kõneldes nähtub, et vene kooliõpilasele on võõras mõelda endast kui mitme keele kõnelejast ning eesti keeles nähakse pigem ohtu identiteedi kaotamisele kui enda (mitmekeelse ja -kultuurilise) identiteedi tugevdamisele.

67) *Õppisin neli aastat eesti koolis, aga tulin vene kooli üle, sest olen vene inimene ja tahan vene keeles õppida, suhelda. See oli minu, mitte minu vanemate valik. (HVEG)*

68) *Ei paneks enda last eesti kooli, sest siis ta hakkab ainult eestlastega, mitte venelastega suhtlema. (HVEG)*

69) *Eesti kooli keegi lapsi ei paneks, sest eesti keelt saab koolis õppida, aga emakeelt peab ikka oskama. Kui laps panna juba eesti lasteaeda, siis laps õpib eesti keele paremini selgeks kui oma emakeele [vene keele]. (HVEG)*

Õpilastega nende tulevikuplaanidest kõneldes nähtub, et enamik intervjuudes osalenuist ei seosta enda tulevikku Eestiga ning plaanib riigist lahkuda. Kuigi enamik kavatses õpinguid siiski gümnaasiumis jätkata, soovitakse pikemas perspektiivis Eestist lahkuda. Uuringus osalenud koolides seostavad oma tulevikku Eestiga vaid üksikud õpilased (vt tabel 4). Vene keeles hariduse omandanute väga suur soov jätkuõpinguteks Eestist lahkuda on selgunud ka näiteks Praxise 2012. a uuringust „Koolilõpetajad ja nende karjäärivalikud” (Mägi, Nestor 2012), mille kohaselt vähemalt 30% vene emakeelega gümnaasiumilõpetajatest soovib edasi õppida välismaal.

Tabel 4. Tulevikku välisriigiga siduvate õpilaste arv

Kool	Eitavad vastused	Jaatavad vastused	Kokku
Narva Humanitaargümnaasium	11	3	14
Tallinna Humanitaargümnaasium	6	5	11
Sakala Eragümnaasium	11	3	14
Tartu Annelinna Gümnaasium	14	2	16
Sillamäe Vanalinna Kool	14	2	16
Tallinna Ranniku Gümnaasium	12	10	22
Narva Kreenholmi Gümnaasium ⁷			13
MTÜ Kool 21. Sajandil Haabersti Vene Eragümnaasium	2	3	5

Kokkuvõte. Vene noore jaoks on eesti keel eeskätt kohustuslik õppeaine, keel, mille õppimise ja oskamise kohustus tuleneb eesti keele riigikeele positsioonist. Eesti keelt nähakse kui vahendit, et gümnaasiumis või kutsekoolis edasi õppida. Väga vähe (kui üldse) ilmneb eesti keele õppimises selle integratiivne motivatsioon ehk keeleõppija isiklikum suhe õpitavas keelde ja kultuuri, eesti keele tunnetamine identiteedi osana. Intervjuudes esitatud argumentidest nähtub ilmne pragmaatilisus keeleõppes ja -valikutes ning oluliseks keeleks peetakse keelt, mis on „suurem” ning „tuntum” ning mis võimaldab nende omaduste kaudu keelekasutajale laiemaid isiklikke hüvesid. Õpilastega nende tulevikuplaanidest kõneldes nähtub, et suur osa intervjuudes osalenuist, sealjuures rohkem õpilasi edukatest koolidest, ei seosta enda tulevikku Eestiga ning plaanib riigist lahkuda.

⁷ NKG õpilastele jäi küsimus esitamata.

3.4. Eesti keele õppe korraldus: õpetaja, kooli ja riigi roll ning ülesanded

Järgmisena uuriti õpilaste arvamusi ja hinnanguid riigikeele õppe korralduse kohta. Küsimus sõnastati: „Kuidas peaks Sinu arvates muutma eesti keele õpet tulemuslikumaks?” Küsimus oli kolmeosaline, st õpilastelt uuriti, mida tuleb teha õpetajal, kooli juhtkonnal ning riigil, et aidata õpilastel paremini riigikeelt omandada. Vestlusteema kujunes mitmetahuliseks ning väljus kohati põhiküsimuse raamidest, tuues sisse küsimusega seotud muid alateemasid ja rõhuasetusi. Kõneka teemana tõuseb intervjuudes esile ka õpetajate rahvusküsimus ning konsensuslikult peetakse oluliseks seda, et riigikeele õpetaja peab kõnelema emakeelena eesti keelt.

Esimesena võetakse vaatluse alla Tartu Annelinna Gümnaasiumi (TAG), Narva Humanitaargümnaasiumi (NHG), Tallinna Humanitaargümnaasiumi (THG) ning Sakala Eragümnaasiumi (SEG) õpilaste öeldu. Riigikeele eksami tulemuste põhjal edukamate koolide õpilased näevad keeleõppe efektiivsust suhtluskeele arendamisel ning kommunikatiivses keeleõppes. Õpetajalt oodatakse grammatikakeskselt õppelt üleminekut kommunikatiivsele keeleõppele (vajadusel koguni muudatuste tegemist ainekavas), mis õpilaste vaatevinklist on oluline eeskätt selleks, et julgustada vene noort eesti keeles suhtlema. Konsensuslikult ollakse kõigis neljas koolis kriitilised liiga grammatikakesksete tundide, kohati ka kasutatavate õppematerjalide suhtes. Keeleõppe arendajana nähakse ka eestikeelse kultuuri tarbimise suurendamist.

70) *Õpetaja võiks rohkem meiega rääkida, arutada, et meil oleks võimalik rääkida erinevatel teemadel. Ei pea kogu aeg ainult grammatikat õppima.* (SEG)

71) *Õpetaja peaks rohkem meiega rääkima eesti keeles, erinevatel teemadel.* (NHG)

Kõnekalt tõusis intervjuudes esile õpilaste algatatud teema: „hea” eesti keele õpetaja rahvuslik kuuluvus ning tema keeleoskus, milles nähakse samuti seost riigikeele õppe efektiivsusega. Esitatud seisukohtadest nähtub, et riigikeele õpetaja peaks olema rahvuselt eestlane ning kõnelema eesti keelt, kuid vene õppekeelega koolis töötades on „ideaalne” õpetaja siiski kakskeelne, kes valdab nii eesti kui ka vene keelt. Õpilaste retooriliste küsimuste vormis esitatud argumentidest nähtub selgelt, et vene koolis töötav eestlasest õpetaja peab kindlasti oskama ka vene keelt („Kuidas ta meist muidu aru saab ja meie olukorda mõistab?”). Kui õpetaja eesti keele oskuses nähakse konkreetset abi ning tuge õpilaste eesti keele arendamisel, siis eestlasest õpetajalt vene keele oskust eeldades nähakse selles õpetajapoolset vene kultuuri ning laiemas mõttes õpilaste paremat mõistmist ning toetamist. „Ideaalne” aineõpetaja on seevastu kakskeelne emakeelena vene keelt kõnelev õpetaja, kellelt oodatakse ainesisu esitamist ainekavas parema arusaamise eesmärgil vene keeles, kuid põhimõistete paralleelset esitamist eesti keeles. Intervjuudest nähtub, et ükskeelse aineõppe asemel pooldavad õpilased kakskeelset aineõpet, kus ainet oleks paralleelselt võimalik omandada mõlemas keeles, mis omakorda aitab gümnaasiumiastmes eestikeelse aineõppega paremini hakkama saada.

72) *Õpetaja peab eestlane olema, kui ta eesti keelt õpetab. Kui on muu aine eesti keeles, siis peab õpetaja kahes keeles oskama seletada, muidu aru ei saa.* (TAG)

73) *Aineõpetajad võiksid olla kakskeelsed, eesti keele õpetaja peaks olema eestlane ja rääkima ainult eesti keeles, siis oled kogu aeg selles keelekeskkonnas.* (THG)

- 74) *Aineõpe võiks olla kahes keeles, nii et näiteks bioloogia tund käib vene keeles, aga terminid antakse ka eesti keeles. (SEG)*
- 75) *Kui õpetaja töötab vene koolis, võiks ta vene keelt ka osata. (THG)*

Keeleõpet arendavate muude teguritena näevad 9. klasside õpilased eestikeelse huvitegevuse suuremat osakaalu koolis ning eestikeelse kultuuri tarbimise (eestikeelsete filmide vaatamine jne) kõrval ka õpilaste suuremat kaasamist eri tegevustesse.

Koolide juhtkondadelt oodatakse kontaktide loomist eesti õppekeelega koolidega ning õpilasvahetuse toetamist. Paistab silma vene noorte huvi eesti eakaaslastega suhelda, ka ei tunta kartust vahetusõpilasena tavapärasest erinevasse keele- ja kultuurikonteksti sattumise ees.

- 76) *Peab kutsuma külla õpilasi eesti koolidest. Meil on 8. ja 10. klassis selline vahetus, kui nädalaks tulevad eesti koolidest lapsed. Oleme kõik nõus minema ka eesti kooli vahetusõpilastena. Tunneksime ennast eesti koolis hästi. (SEG)*
- 77) *Peaksime ise rohkem väljas käima eesti koolides ja hea oleks, kui meie kooli tuleksid eesti õpilased, et saaksime nendega suhelda. (NHG, THG, TAG)*

Riigi peamise ülesandena riigikeele õppe parandamisel näevad 9. klasside õpilased hariduse suuremat finantseerimist ning tunnivälise tegevuse rahastamist, nt kultuuriüritustel käimist, õpilasvahetusi ning vajaduse korral ka eesti keele lisatundide rahastamist. Puudust tuntakse atraktiivsetest keeleõppe vahenditest (nt interaktiivsed keeleõppematerjalid). Samas soovitakse ka seda, et riik ei survestaks riigikeele õppimisel ning et õpilasele jääks rohkem valikuvõimalusi, sh õigus valida, milliseid aineid eesti keeles õppida.

- 78) *Maksta õpetajatele lisaraha selle eest, et nad saaks rohkem lisatunde anda, sest järeldamise tunnid on kallid ja kõik ei saa selle eest maksta. (THG)*
- 79) *Anda võimalus vaba aja tegevuseks, nt tasuta trennid, et seal saaks ka eesti keelt rääkida. (SEG)*
- 80) *Peaks kinni maksma sellised võimalused, et lapsed saaksid eesti peredes-taludes käia. (SEG)*
- 81) *Riik võiks mingit stipendiumi maksta, siis oleks ka tulemus. (TAG)*
- 82) *Riik võiks toetada ka kuidagi materiaalselt, sest kui peres on vähe raha ja õpilasel on raskused, siis see õpilane ei saagi hakkama. (THG)*
- 83) *Rahastada koolivälisest tegevust, et saaksime kusagil käia. (TAG)*
- 84) *Võiksid olla sellised IT-lahendused, mille kaudu oleks huvitav õppida. Ülikoolid võiksid sellised rakendused välja mõelda. (SEG)*
- 85) *Riik võiks meid rahule jätta, küll me ise selle eesti keele ära õpime. Siin ei peaks selline press olema, võiks olla nii, et keeleõpe on vabatahtlik. (THG)*

Ka **vähem edukate koolide** õpilased näevad riigikeele õppe parandamises samu aspekte: grammatikakesksuse vähendamine, suhtluskeele õpetamisele keskendumine, eesti keele tundide arvu suurendamine, vajadusel ainekava muutmine. Oluliseks peetakse suhtlusvõimaluste ning eestikeelse kultuuri tarbimise suurendamist.

- 86) *Vahetada õppekava. Meie õpime muidu grammatikat, isegi on „Grammatika päev” – milleks meile nii palju grammatikat, ma ei saa aru?* (TRG)
- 87) *Parem õppida rääkimist kui seda grammatikat, mida ei lähe kunagi elus vaja. Nii kaua kui mõtled, millise sõnalõpu pead panema, on juba teine läinud. Kui tahad täpselt reeglite järgi lauset moodustada, tahad midagi öelda, siis miljon aastat möödub, enne kui suust midagi välja saad.* (TRG)

Kohati ollakse kriitilised ka õppematerjalide suhtes („Võiks kasutada teist õpikut, see on halb, mida praegu kasutame”, HVEG; „Meil pole korralikku õpikut. Õpik võiks parem olla”, TRG). Õpilaste öeldust nähtub, et eesti keele õppe peamise probleemkohana nähakse eestikeelse suhtluskeskkonna puudumist, mis välistavat juba eos selle, et Ida-Virumaa koolide õpilased võiksid riigikeele õppes Eesti teistes piirkondades õppivate eakaaslastega samal tasemel olla või sellele jõuda. Probleemi lahendusena näevad õpilased kontaktide loomist eesti õppekeele koolidega – kuigi kohati ollakse skeptilised eestlastest eakaaslaste valmisoleku ning soovi suhtes vene noortega suhelda – ning õpilasvahetuse sisseseadmist. Viimast oodatakse kooli juhtkonnalt.

- 88) *Võiksid olla igasugused projektid koos eesti koolidega, vahetused, võistlused, mingid tööd teha eesti keeles.* (TRG)
- 89) *Kool võiks mingi projekti kirjutada, et koos eestlastega midagi teha.* (NKG)
- 90) *Võiks teha koos eesti lastega mõned projektid. Võiks ka siia meile eestlasi külla kutsuda ka nädalaks, siis saaksime nendega rohkem tuttavaks, nad võiksid meil peredes elada. Vanemad ka oleksid huvitatud, neil ka tekiks eestlastest tuttavaid. Mul oli selline juhtum, et meil koolis olid külalised Tartust ja üks poiss elas minu juures. Kui ma sain aru, et ma ei räägi hästi eesti keelt, siis kohe tekkis motivatsioon keelt õppida.* (SVK)
- 91) *Eesti õpilastega koos ei saaks midagi teha, sest eestlased ei tahaks meiega koos teha. Meil oli üks selline tegevus ja eestlased naersid meie üle, et me halvasti eesti keelt räägime.* (HVEG)

Õpilasi motiveerivate „abivahenditena” nähakse ka stipendiumide sisse seadmist („Kool võiks teha sellise stipendiumi, et motiveerida õppimist”, TRG), aga ka eesti keele tundide arvu suurendamist („Võiks olla rohkem eesti keele tunde, seda võiks kool juurde panna”, SVK). Riigi peamise ülesandena nähakse hariduse suuremat finantseerimist, oma koolidest rääkides aga tuntakse muret piiratud võimaluste üle, et eestikeelset keskkonda külastada ja väljasõitudel käia. Näha on noorte soovi peale kodukoha ka muud Eestit tundma õppida (eeskätt Lõuna-Eestit), milleks aga paljudel peredel ei jätku raha. Oluliseks peetakse ka õpetajate palgaküsimust ning õpetajatele suurema töötasu maksmist („Riik võiks õpetajatele rohkem raha maksta, siis neil oleks tuju parem ja nad õpetaksid paremini”).

- 92) *Valitsus võiks endale väiksemat palka maksta, selle raha peaks haridusele andma, sest see on ju riigi tulevik. See on ju riigi huvides, et meie saaksime eesti keele paremini selgeks ja ei sõidaks riigist ära. Sellest oleks riigil ju kasu.* (TRG)
- 93) *Kõige tähtsam on see, et eesti keele õpe ei oleks peale surutud. Praegu on see peale surutud ja tekib protest ja ei taha seda õppida. Ei tohi rääkida nii, mida me kogu aeg kuuleme, et kui sa siin Eestis elad, siis sa pead eesti keelt õppima.* (HVEG)

Kokkuvõte. Nii edukamate kui ka vähem edukate koolide õpilased ootavad õpetajailt interaktiivseid tunde, kus lähtutakse kommunikatiivsest keeleõppes, mille käigus areneks suhtluskeel ning vähem tähelepanu oleks pööratud grammatikale (paljud edukate koolide õpilased peavad siiski oluliseks ka grammatikateadmiste süvendamist). Ideaalse eesti keele õpetajana näevad 9. klasside õpilased emakeelena eesti keele kõnelejat, seevastu aineõpetaja peab olema kakskeelne. Kooli juhtkonnalt ootavad õpilased huvitegevuse ja tunnivälise tegevuse mitmekesistamist ning õpilasvahetuste korraldamist. Riigilt oodatakse koolivälise huvitegevuse suuremat finantseerimist ning õpetajatele konkurentsivõimelise töötasu maksmist. Niisamuti on õpilased seisukohal, et riigikeele õpe peab algama varem, olema suuremas mahus, kuid ei tohi olla pealesurutud.

4. ÕPETAJATE ARVAMUSI JA HINNANGUID EESTI KEELE ÕPPE KOHTA

4.1. Õpetajate hinnangud õpilaste eesti keele oskuse kohta

Esitatud küsimus hõlmas kooli juhtkonna ning riigikeele õpetajate rahulolu praeguste 9. klasside õpilaste eesti keele oskusega. Põhiküsimus esitati kujul: „Kuidas olete rahul õpilaste eesti keele oskuse tasemega?” Intervjuudes paluti anda subjektiivne hinnang õpilaste riigikeele oskusele, et hinnata nende tegelikku hakkamasaamist eestikeelses suhtluses (õpilaste hindeid riigikeele õppes ei küsitud). Küsimusest kasvas intervjuude käigus välja mitu kõrvalteemat, näiteks võimalused keeleõppe parandamiseks, keelekeskkonna olulisus, keeleõpet mõjutavad tegurid jne.

Ootuspäraselt on koolide kommentaarides näha õpilaste riigikeele oskuse aadressil olulised lahknevused: kui edukamad õppeasutused hindavad õpilaste eesti keele oskuse kas „väga heaks” või „heaks” (TAG, NHG, SEG, THG), siis vähem edukamad koolid (NKG, SVK, TRG, HVEG) „selliseks keskmiseks”. Edukamate koolide õpetajate öeldut illustreerivad järgmised kommentaarid:

- 94) *Nad on väga püüdlilikud, nad on selline keskmine tase. Seda keelt peale kooli nad kusagil ei kasuta. Kui me harva käime kusagil, siis nad kasutavad eesti keelt. (NHG)*
- 95) *Oleme väga rahul. Kõik A-klassid on süvaõppega klassid ja nad räägivad väga head eesti keelt. Õpilased pöörduvad ka õpetajate poole, kes on eestlased, eesti keeles. Kui ikka miski on väga raske ja isiklik, siis küsitakse, kas ma vene keeles võin rääkida. Meie õpilastel on eelis, sest nendel on hea vene keel, inglise keel ja väga hea eesti keel. (THG)*
- 96) *Oleme rahul. Osa on väga andekad lapsed. Osa ei mõista, milleks seda [eesti keelt] vaja on. (SEG)*
- 97) *Tüdrukutega oleme väga rahul, poiste tulemused on kehvemad. Suurem osa lapsi saab hakkama, eriti need, kes olid algklassides ka keelekümblyes käinud. Nende tulemused on head, võrreldes teiste koolidega, sest koolis on palju eestlastest õpetajaid ja nad kuulevad ja räägivad seda keelt palju, ka väljas on keelekeskkond olemas. (TAG)*

Kuigi õpilaste riigikeele oskusega ollakse „rahul”, peatusid ka riigieksami tulemuste osas edukamate koolide õpetajad keeleoskuse arengut mõjutavatel probleemidel. Olulise takistusena eesti keele oskuse arengul nähakse kõigis neljas koolis keelekeskkonna puudumist (kuigi olukord on mõnevõrra teistsugusem Tartus) või selle „kunstlikkust”, kus näiliselt loodud eestikeelne keeleruum piirdub paraku kooli- või klassiruumiga ega ulatu üldjuhul õppeasutusest väljapoole. Õpilaste kokkupuuted eesti keelega on väga erinevad: eesti keel „elab” sageli „mujal”, st ruumis, mis pole kõikide noorte jaoks kättesaadav. On selge, et alaealisel vene noorel pole omaalgatuslikult võimalik viibida eestikeelses keskkonnas, teisalt seab eestikeelse keskkonna kättesaadavusele piirid perede erinev sotsiaal-majanduslik taust.

- 98) *Meile öeldakse, et peate ise keelekeskkonda looma, kasutama meediat, aga keelekeskkond on suur psühholoogiline faktor, kui seda keelt ikka kuuled inimeste käest, see on midagi muud, kui kuulata seda televisorist või ekskursioonil. Nad saavad aru, et see on kunstlikult loodud keskkond.* (NHG)
- 99) *Eesti lasteaiast ei ole kasu, kui ta ei viibi pärast keelekeskkonnas.* (NHG)

Eeskätt Narva koolide õpilaste jaoks on kooliruum (tegelikult: eesti keele teise keelena ainetunnid) ainus eesti keele kasutusväli, väljaspool kooli eesti keele kasutusvõimalused puuduvad või on vene noor ise vastutav eesti keele kasutamise ning eestikeelsete kontaktide leidmise eest. Intervjuudes antud kommentaaridest õpilaste suhtlusvõrgustike rahvusliku koosseisu kohta järeldeb, et vene noorte (v.a TAG) koolivälised võrgustikud on valdavalt venekeelsed („Eestlastest sõbrad tekivad vene lastel suhteliselt hilisel ajal”, „Eestlastest sõbrad tekivad pigem gümnaasiumis”). Samas ollakse edukamates koolides veendunud, et nendes koolides õppivad vene noored on Eesti tööturul oma eakaaslastest väga hea eesti keele oskuse tõttu paremas seisus.

- 100) *Arvan, et nad saavad väga hästi tööturul hakkama. Nad saavad aru, et neil on rohkem võimalusi tänu sellele koolile, sest siin nad saavad hea eesti keele oskuse.* (THG)

Vähem edukates koolides läbi viidud intervjuudest aimdub kooli juhtkonna ning õpetajate öeldust olulise erinevusena õpilaste keeleoskuse suurem variatiivsus ning riigikeele valdamise ebaühtlus. Õpetajate hinnanguid praeguste 9. klasside õpilaste riigikeele oskusele ilmestavad järgmised vestlusfragmendid.

- 101) *Keskmine. Paneks 3+. Selles klassis olid ka õpilased, kes alustasid keelekümblyes.* (TRG)
- 102) *Mõni laps valdab keelt hästi, mõni mitte.* (SVK)
- 103) *Kui võtta kooli hinded, siis selline nõrk 4.* (NKG)
- 104) *Oleme rahul nende eesti keele oskusega. Nad saavad suhtlemisega hakkama.* (HVEG)

Riigikeele vähesema oskuse probleemid on koolide lõikes universaalsed. Peamise takistusena eesti keele oskuse arengul näevad Ida-Virumaa koolide õpetajad eestikeelse keskkonna puudumist („Kool üksi ei suuda keskkonda tekitada”) ning venekeelsete suhtlusvõrgustike kesksust („Peavad ise rohkem suhtlema, aga nad ei suhtle. Peaksid ise otsima seda võimalust ja sõpru, et suhelda”). Kriitilised ollakse ka kasutatavate keeleõppemeetodite suhtes.

Kokkuvõte. On näha, et kuigi 9. klasside õpilaste riigikeele oskusega ollakse koolides üldjuhul rahul, ei toeta keelekeskkonna puudumisest tõttu piiratud eesti keele kasutusväli ning eestikeelsete sõprade ja muude suhtluskontaktide puudumine riigikeele suhtlusoskuse arengut. Peamiste probleemidena nimetatakse keelekeskkonna, eestikeelsete suhtlusvõrgustike ning koduse toe puudumist.

4.2. Eesti keele õppimise olulisusest õpetaja vaatenurgast

Järgmisena võetakse vaatluse alla koolide juhtkonna ning õpetajate argumentatsioon riigikeele õppimise vajalikkuse kohta. Põhiküsimused esitati sõnastuses „Miks on vaja eesti keelt õppida?“, „Milleks läheb vene noorel eesti keele oskust vaja?“. Esimesena peatutakse edukamates koolides tehtud intervjuude sisuanalüüsil (TAG, NHG, THG, SEG).

Põhiküsimustele antud vastustest selgub, et riigikeele oskuses nähakse eeskätt instrumentaalset funktsiooni ning selle oskamise vajalikkust põhikooli lõpus põhjendatakse 1) eesti keele kui riigikeele staatusega ning 2) õpingute jätkamisega gümnaasiumis. Eesti keelel lasub eeskätt instrumentaalne väärtus, mille oskamise ning valdamise olulisus on tingitud eesti keele kui riigikeele positsioonist ning sellest tulenevatest õigustest, kohustustest ning vajadustest: eesti keel on riigikeel ning ametlik asjaajamiskeel avalik-õiguslikus sektoris. („Eesti keelt on Eestis elades vaja“). Samas ei laskuta intervjuudes eesti keele õppimise ning riigikeele seose sügavamale arutelutasandile ning keele oskamise vajalikkuse põhjendused piirduvad märksõnade „riigikeel“ ning „ametlik keel“ nimetamisega. Eesti keelt nähakse ka hüvena millegi (paremaks) saavutamiseks, näiteks lihtsustamaks vene noortel gümnaasiumis õppimist („Et jätkata gümnaasiumis, kus on osa ainetest eesti keeles“, NHG).

Ka vähem edukate koolide (TRG, NKG, SVK, HVEG) õpetajate esitatud arvamustes nähakse riigikeele õpet eeskätt riigi kasuna: eesti keele õppimise kohustus johtub sellest, et eesti keel on riigikeel ning selle oskamine loob aluspinna isikliku hüve ja heaolu saavutamiseks. Samas ei laskuta aruteludes süvitsi ning keeleküsimusi vaagides opereeritakse adjektiividega „oluline“ ja „vajalik“.

105) *Selles riigis elades on vajalik riigikeele oskus.* (HVEG)

106) *Eesti keelt on vaja ka varem ja hiljem, mitte ainult põhikooli lõpus.* (NKG)

Tuues siia kõrvale õpilaste öeldu, võib leida mõnedki paralleelid. Nii aimdub ka õpetajate hinnanguist eesti keelele pigem instrumentaalse väärtuse omistamine, kuigi erinevalt õpilastest ei tõuse need seisukohad nii jõuliselt esile. Siiski on ka õpetajate argumentatsiooni keskmes eeskätt rühm tervikuna ning eesti keele vajalikkuse ja olulisuse üle arutletakse rühma (vene noored) seisukohast. Teise olulise aspektina tuuakse argumentatsiooni keskmes indiviidi asemele „riik“ ning keeleõpet nähakse ennekõike riigi jaoks olulise oskuseks („riigis elades on vaja“, „eesti keel on riigikeel“). Analoogselt õpilastega puudub ka õpetajate argumentatsioonis koht indiviidil laiemalt, st indiviidi sotsiaalse ja kultuurilise arenguga seoses. Keeleõpet ei seostata indiviidi ennast (uuringu kontekstis 14–15-aastast vene noort) arendava oskusega. Samamoodi nagu õpilased ei näe ka õpetajad eesti keelt vene noore ühe identiteedi komponendina: eesti keele oskuse vajalikkust seostatakse riigi vajadustega ning õpilase toimetulekuga „riigis“. Tõsi, mitmekeelsuse temaatikal intervjuudes eraldi ei peatunud, kuid samas on see kaalukas tähelepanek, mis kaudsemas mõttes räägib ka sellest, kuhu eesti keel nii õpilaste kui ka juhtkonna-õpetajate silmis üldse paigutub.

Riigikeele õppimise vajalikkust ei seadnud kahtluse alla ükski rühmaintervjuudes osalenud kooli juhtkonna esindaja ega riigikeele õpetaja. Kuigi arvamused lahknevad eesti keele õpetamise tundide arvu ning õpilaste teadmiste kontrollimise viiside osas, ei kahtle keegi, et

riigikeele õpe on oluline. Juhtkonna ning õpetajatega tehtud intervjuudes ei tõstatatud kordagi ka teemat eesti keele tulevikust ega argumenteeritud eesti keele väiksuse ning sellest tulenevalt keeleõppe mõttekuse teemadel. Õpilaste hoiakutest nähtuvad seisukohad eesti keele väiksuse teemadel ning sellest tulenevalt keeleõppimise kahtluse alla seadmine peab seega tulema koolivälisestest mõjutajatest, kas siis (venekeelsest) meediaruumist või lapsevanematelt kui lapse kõige otsesematelt mõjutajatelt ning arvamuse kujundajatelt.

Kooli ja kodu eduka koostöö eeltingimus seoses keeleõppega on kõigi osaliste positiivne suhtumine riigikeele õpetamise ning õppimisse. Õpetajatele esitatud täiendava küsimusega peatuti ka kooli ja kodu koostööl, sellega omakorda uuriti, millist tuge pakub kool peredele eesti keele õppe osas. Kooli ja vanemate koostööst rääkides kinnitavad intervjuude sisuanalüüside tulemused varasemast teada olevat: õpilaste edukus koolis johtub suures osas lapsevanema enda motivatsioonist ning soovist eesti keele õppesse panustada. Õpilase motivatsioon riigikeelt õppida on suuresti seotud sellega, kuhu vanemad eri keelte hierarhias eesti keele enda jaoks paigutavad.

Intervjuudes öeldust nähtub, et juhtkonna ning õpetajate peamine tugi seisneb olulisel määral n-õ selgitustöö tegemises ning riigikeele õppe olulisusest, keeleõppe korraldusest, aga ka vastavatest õigusaktidest teavitamises. Seega on üheks olulisemaks hoiakuid kujundavaks komponendiks teavitustöö tegemine.

107) Selgitame ja üritame hoida tasakaalu nendes ainetes, kus toimub õpe eesti keeles, et ei toimuks eesti keele pealetung ja lapsel ja lapsevanemal ei tekiks protesti selle vastu, et eesti keel surutakse peale. (NHG)

Edukamate koolide juhtkond ning õpetajad tunnetavad vanemate kohalolu ning osalemist nii kooli argipäeva kui ka riigikeele õpet puudutavates küsimustes („Meie ei pea enda kooli lasevanematele kindlasti eesti keele õppimise vajalikkust põhjendama”).

Oluliseks mõjuriks riigikeele edukal õppimisel on perede sotsiaal-majanduslik taust, mis mõjutab tuntuvalt ka seda, kellel ja mil määral on võimalik „ligi pääseda” tunnivalisele tegevusele, st osaleda tasulistes eesti keele ringides või muus eestikeelses keskkonnas toimivas tegevuses (suvelaagrid, lastelaagrid, ekskursioonid jne). Mitme kooli toetus riigikeele õppes nähtub ka perede majanduslikus toetamises, võimaldades vähem kindlustatud perede lastel osaleda keeleringides tasuta (nt THG).

108) Meie koolis ei ole tunda seda, et peres on majanduslikud probleemid. Saame käia igal pool ja vanemad ikka väga toetavad ja annavad lastele raha sõiduks ja ekskursioonideks. (THG)

109) Lastevanemad toetavad ja on huvitatud. Kui ikka panustavad raha, siis oodatakse ka tulemust. Lapsevanemad on ka huvitatud sellest, et lapsed saaksid suvel eesti peredes-taludes veeta. Lapsevanemad ise otsivad ka kontakte eesti koolidega vms. Kui teavad, et kusagil on hea õpetaja, siis üritavad ka meie kooli tööle meelitada. (SEG)

Perede hea majanduslik taust ei ole alati riigikeele õpet toetav tegur, pigem vastupidi, kinnistades ning süvendades õpilase arvamust selles, et majandusliku edukuse ja Eesti ühiskonnas eduka toimimise aluseks ei pruugi tingimata olla riigikeele valdamine.

110) *Meie lapsed on enamikus edukatest peredest, kus on suur sissetulek. Paljud lapsevanemad ei valda eesti keelt, samas on nad elus edukad ja lapsed näevad, et ka ilma eesti keeleta saab hakkama. See ei tööta meie kasuks, et kodust vanemate näitel seda ei toimu, et eesti keelt on vaja.* (SEG)

Intervjuudes peatuti pikemalt ka küsimusel, kuidas toetavad lapsevanemad kooli püüdlusi eesti keele õppe kvaliteedi parandamisel. Nii edukamate kui vähem edukate koolide õpetajaskonna öeldule tuginedes on vanemad üldjuhul keeleõpet toetavad, kuid vanemate huvi ning koostöö kooliga on seda suurem ning intensiivsem, mida „tugevamas” koolis laps õpib. See, milliseks kujuneb kooli ja kodu koostöö, johtub suuresti sellest, kas vene noor õpib erakoolis või riigieksamite hinnete poolest paremaid tulemusi saavas õppeasutuses.

111) *Lapsevanemad valivad meie kooli, sest kool on väga populaarne ja ka eesti keel on heal tasemel, see on ka kooli valiku kriteerium. Need lapsevanemad, kes tahavad rahulikult elada ja eesti keelega mitte tegeleda, valivad teise kooli, siis ei pea lapsega tegelema, aitama ja kontrollima tema keele õppimist.* (NHG)

112) *[Vanemad on] väga toetavad ja huvitatud. Meie kooli maine on selline, et tahetakse tulla. [...] Tehakse ka spetsiaalselt sissekirjutus selleks, et laps saaks meie kooli tulla. Me saame siin sellist tööd teha tänu lastevanematele, kes on väga huvitatud, et laps saaks siia kooli.* (THG)

113) *Kuna lapsevanemad valisid meie kooli, siis nad toetavad seda, et laps õpiks eesti keelt suuremas mahus. Meie linnas on kaks vene kooli ja see on teada, et meie koolis on eesti keelt rohkem kui teises koolis. Praegu vist juba ei ole lapsevanemaid, kes arvavad, et eesti keelt pole vaja. Kui üldse ei meeldi, siis pannakse laps teise kooli, kus on eesti keelt vähem.* (TAG)

114) *Vanemad toetavad ja saavad aru, et eesti keelt on vaja ja mitte sellepärast, et eksam ära teha, vaid sellepärast, et siin riigis on seda keelt vaja.* (THG)

Vähem edukad koolid. Mõningase erinevusena edukamate ning vähem edukate koolide vahel – kui üldse – nähtub intervjuuainestikust kooli ja kodu vahelise koostöö laad ning vanemate hoiakud läbiviidava õppetöö suhtes. Intervjuudest aimduvad mõneti pessimistlikumad toonid kooli ja kodu koostöö aadressil ning kohatine vajadus põhjendada eesti keele õppimise olulisust. Siiski ei heida ka need koolid ette koostöö puudumist lastevanematega.

115) *Eesti keelt on üleüldse vaja ja sellest saavad ka vanemad aru. Sellist vastupanu ei ole, et keelt ei ole vaja, aga vanemad ka heidavad meile ette, et miks me midagi ei ütle ministereeriumile sellise sundimise peale, mis lastelt võtab õppimise isu ära.* (NKG)

116) *Lapsevanemad suhtuvad mõistlikult. Lastel kodudes eesti keelt ei ole. Eestlastes vanemaid ei ole peaaegu mitte ühelgi lapsel.* (HVEG)

Olulise mõjurina on taustal hoopiski perede ebakindlus tuleviku ees ning võimalikud väljarändeplaanid.

117) *Osa vanemaid on olukorras, kus nad ei tea täpselt, kas jäävad Eestisse või lahkuvad siit.* (HVEG)

Vähem edukate koolide õpilased on juba olemuslikult teises olukorras ka seetõttu, et koolid asuvad piirkonnas, kus puudub eestikeelne keskkond ning võimalused eestikeelse kultuuri tarbimiseks. Kooli ja kodu vahelist koostööd riigikeele õppimise osas mõjutab tugevasti ka asjaolu, et vanemad ise pole eesti keele kõnelejad („Lapsevanemad saavad aru, et eesti keelt on vaja, aga nad ise aidata ei oska”, SVK). Lapsevanemate ja kooli koostöö laad johtub paljuski ka sellest, millised on lapse võimalikud tulevikuplaanid („Kui lapsevanem on huvitatud, et laps õpiks ka gümnaasiumis, siis ta tunneb huvi”). Lisaks sotsiaal-majanduslikule olukorrale on probleem ka vanemate eesti keele oskuse puudumine, mis on takistuseks nii lapse aitamisel kui ka riigikeele õppimise toetamisel laiemas mõttes. Koolid on oluliselt erinevas olukorras, sest puudub keeleõpet toetav keskkond. Vähem edukate koolide noored elavad piirkonnas, kus neid ümbritseb venekeelne kultuuriväli ning keeleruum, mis ei toeta noorte eesti keele arenguid väljaspool kooli.

Kokkuvõte. Eesti keele õppimise olulisust põhjendatakse eeskätt eesti keele kui riigikeele staatusega, mis kohustab riigikeelt õppima. Eesti keele heas oskuses nähakse seost edasiste õpingutega (eestikeelses) gümnaasiumis, aga ka paremate võimalustega tööturul. Analoogiliselt õpilaste tehtud intervjuudega seavad ka õpetajad keeleõppe eesmärgiks ja motivatsiooniks just pragmaatilise poole – hüved. Väga vähe (kui üldse) pööratakse tähelepanu mitmekeelsusele ja mitmekultuurilisusele kui indiviidi identiteeti arendavatele ja kujundavatele komponentidele.

4.3. Eesti keele õppe korraldus: õpetaja, kooli ja riigi roll ning ülesanded õpetaja vaatenurgast

Küsimusega uuriti kooli juhtkonna ning õpetajate arvamusi riigikeele õppe korralduse tulemuslikumaks muutmise kohta, võttes vaatluse alla õpetaja, kooli ning riigi rolli ja ülesanded. Küsimus sõnastati kujul: „Kuidas peaks muutma eesti keele õppe tulemuslikumaks?” Võib öelda, et kõigist intervjuuküsimustest kõnetas õpetajaid eeskätt riigi roll eesti keele õppe korralduses, seevastu õpetaja positsioonist enda töö korraldust kommenteerides jäädi pigem nipsisõnaliseks („Me niigi teeme juba kõike”). Siiski võib intervjuude sisu-analüüsile tuginedes tuua välja kolm põhiteemat, milles riigikeele õpetajad näevad oma ülesandeid kõige selgemini (lisaks õppeaine pädevale õpetamisele): õpilaste ja lastevanemate pidev motiveerimine, õppematerjalide ajakohastamine ja interaktiivsus ning riigikeele õpetaja enda keeleoskuse arendamine (kui emakeel ei ole eesti keel). Edukamate koolide riigikeele õpetajad on enda rolli eesti keele õpetamisel kommenteerinud järgmiselt.

118) *Eesti keel peab olema meeldiv, see ei pea raske olema, see peaks lapse jaoks huvitav olema, ta peaks tahtma selles keeles rääkida.* (THG)

119) *Esmane on motiveerida, selgitada, milleks seda keelt vaja, ise neile näidata.* (SEG)

120) *Õpetaja võib ju erinevaid asju välja mõelda, aga kui õpilasel motivatsiooni ei ole, siis midagi ei aita. Kui õpilasel kodus on raske majanduslik olukord, siis teda õppimine eriti ei huvita.* (TAG)

Kõneka vestlusteemana tuuakse sisse riigikeele õpetaja rahvus, aga ka vene õppekeelega koolides töötava õpetajaskonna rahvus ja keeleoskus laiemas mõttes. Vene õppekeelega koolis töötavalt õpetajalt (juhul kui ta on eestlane) eeldatakse vähemalt põhikooliastmes töötades vene keele oskust.

121) *Põhikooli aineõpetaja võiks ka vene keelt osata, see on vajalik. Gümnaasiumis see ei ole nii vajalik.* (THG)

Ka vähem edukate koolide juhtkonnad ning õpetajad nimetavad samu aspekte, lisades õpetaja igapäevast tööd toetava tegevuse juurde ka koolivälise tegevuse. Õpetaja tööd mõjutava ning takistava tegurina tuuakse välja, nagu ka eespool mainitud, keelekeskkonna puudumine ning perede sotsiaal-majanduslik olukord. Nagu edukamate koolide õpetajad, jäävad ka vähem edukate koolide õpetajad riigikeele õpetaja rollist ning iseenda tegevuse kaudu keeleõppe tulemuslikumaks muutmisest rääkides pigem napolisõnaliseks või paigutatakse enda töö laiemasse konteksti, nähes edukas keeleõppes kõigi viie osalise (keele- ja aineõpetajad, õpilane, kodu, õppeasutus ja riik) paralleelset toimimist. Analüüsides riigikeele õppe tulemuslikkust keeleõpetaja rollist lähtudes, lasub rõhuasetus järgmistel aspektidel: 1) riigikeele õppimiseks motivatsiooni tõstmine koostöös õpilase, vanemate ja riigiga; 2) muudatuste tegemine õppekavasse ning riigikeele õppimisega alustamine 1. klassis; 3) pidev kooliväliline huvitegevus kui keeleõpetaja tööd toetav tegevus. Alljärgnevad kommentaarid illustreerivad keeleõppe tulemuslikumaks muutmise võimalust riigikeele õppes seni vähem edukate koolide näitel.

Motivatsioon

122) *Õpetaja üksinda ei saa motiveerida last, siin peaksid osalema ka vanemad ja riik.* (SVK)

123) *Me teeme kõik, mis meist sõltub, aga kui neil seda motivatsiooni ei ole, siis on raske seda tekitada. Motivatsioon kadus umbes neli-viis aastat tagasi, ka õpetajatel kadus. Varem õppisid kõik suure huviga eesti keelt, nüüd on see huvi kadunud. Arvan, et see on kadunud sellest ajast, kui hakkas peale sundimine, et seda keelt on vaja õppida, kui kõik oleks rahulikult läinud, siis oleksid inimesed ise huvitatud, muidu tekib trots.* (NKG)

Riigikeele õppe korraldus

124) *Peab alustama esimesest klassist ja mitte kaks korda nädalas, vaid iga päev peab see keel olema, sest keelekeskkonda ei ole.* (TRK)

125) *Keele õpetaja peab koolis kogu aeg selles keeles rääkima, mida ta õpetab. Keelt peab õpetama selle keele kandja, et lapsed kuuleksid seda õiget eesti keelt.* (HVEG)

Kooliväline tegevus

- 126) *Peaks lastega rohkem väljas käima, teatris, muuseumis jne. Õpetaja peab kasutama selliseid võimalusi, et käia õpilastega erinevates asutustes, kus nad saavad keelt kasutada, et see õppimine poleks ainult sõnade tuupimine.* (HVEG)

Vestlustest kooli juhtkonna rolli üle riigikeele õppe tulemuslikumaks muutmisel tõstatub kaks põhiteemat: 1) õpetajaskond ning 2) riigikeele õpet toetav rahastus (huviringide ning koolivälise tegevuse rahastamine, riigikeele- ja aineõpetajatele lisatasu maksmine). Kooli juhtkonnalt oodatakse eri projektide algatamist ning eesti õppekeelega koolidega koostöövõimaluste leidmist (nt ühistegevus, õpilasvahetus jne). Juhtkonnale esitatavatest ootustest kõneldes mindi süvitsi personaliküsimustes („Milline on üldse hea õpetaja?”), sellega paralleelselt ka rahvus- ja keeleküsimustes. Enamik intervjuudes osalenuist näeb vene õppekeelega põhikoolis töötamas pigem vene emakeelega inimest, kelle eelistena eestlase ees nähakse ühelt poolt vene mentaliteedi ning vene õppekeelega koolide „hingeelu” tundmist, teisalt aga suuremat empaatiavõimet ning õpilase paremat mõistmist („Me ise õppisime kunagi selle keele selgeks, elasime kõike seda läbi ja teame, kuidas seda lapseni viia nii, et ta saaks aru”). Seega ei ole emakeelena eesti keele kõnelemine põhiargument vene õppekeelega põhikoolis tööle asumiseks. Ehk on selles suhtumises ka veidi õpetajate „alalhoiuintinkti”, sest õpilaste vastustes on selgelt näha, et eesti keele õpetajatena eelistatakse emakeelseid eestlasi.

Kollektiiv ja õpetaja rahvus

- 127) *Tähtis on õpetajate kollektiiv. Peab õpetajaid hoolikalt valima. Meil on enamik meie enda kooli vilistlased, kes tulid tagasi kooli. Tähtis on ka see, et kool saab maksta lisatasu eesti keeles õpetavatele õpetajatele, see on suur stiimul, aga peab ka huvi olema. Meie juurde Tartust ja Tallinnast õpetajad ei tule. Kasvatame siin enda õpetajaid ise, nad saavad täienduskoolitust.* (NHG)
- 128) *See, et õpetaja on keele kandja ja ei ole professionaal, ei ole valiku kriteeriumiks.* (NHG)
- 129) *Esimene asi on meeskond. Õpetajad peavad olema sellised, kes annavad tulemust. Ei ole mõtet võtta tööle inimest, kes lihtsalt viibib koolis. Ei saa võtta tööle inimest sellepärast, et ta emakeeleks on eesti keel, aga ta ei ole hea õpetaja. Sellist õpetajat saab kasutada kui abiõpetajat, aga õpetamine on süsteemne protsess ja seda peab tegema õpetaja, kellel on huvi.* (TAG)
- 130) *Meeskond on tähtis, kes lastega töötab. Meil ei ole probleeme personaliga. Kui ikka konkurss kuulutatakse välja, siis kandidaate on piisavalt. Ei ole mõtet võtta tööle inimest sellepärast, et ta on keele kandja, kui ta lastega ei saa hakkama. Õpetaja isikuomadused on tähtsad, ta ei pea alati rõhutama eestlaste ja venelaste erinevusi. Meil on hea, et on palju eestlastest õpetajaid.* (TAG)

Kooliväline tegevus

- 131) *[Oluline on] projektides osaleda. Varem oli neid palju ja olid kõikidele lastele, nüüd jälgitakse Euroopa nõudmisi ja raha eraldatakse nn „uusimmigrantidele”, keda meil siin Eestis eriti ei ole, ja need lapsed, kellele neid projektirahasid oleks vaja, jäävad ilma.* (NHG)

Samad ootused juhtkonnale on ka vähem edukate koolide õpetajaskonnal: leida võimalusi eesti keele tundide ning koolivälise tegevuse täiendamiseks („Korraldada erinevaid projekte”) ning personali läbimõeldud komplekteerimine. Intervjuud demonstreerivad ka siin vene keele kõnelejust õpetaja eeliseid eesti emakeelega õpetaja ees.

- 132) *Tähtis on kollektiiv. Meie koolis on kõik kohalikud, kaks õpetajat on selle kooli vilistlased. Parem on, kui keelt õpetab see õpetaja, kes on ka ise selle keele ära õppinud, mitte eesti keelt emakeelena rääkiv õpetaja, sest ta ei tea, millised raskused lapsel tekivad ja kuidas neid ületada.* (TRG)
- 133) *Meil on õpetajad, kes tunnevad kooli- ja elukeskkonda. Parem on, kui õpetaja on venelane: ta saab mentaliteedist aru ja saab aru ka sellest, kus lapsel on raske. Ta oskab vajadusel selgitada, mitte lihtsalt öelda, et nii on vaja teha-öelda.* (SVK)
- 134) *Tähtis on, et oleksid head õpetajad. Meil siin eestlastest õpetajaid ei ole, kõik on kohalikud.* (NKG)

Riigi rollist kõneldes tõstatuvad intervjuudes ootuspärast esile avalikus meediadiskursuses aktuaalsed teemad, nagu riigikeele õppe ning koolivälise huvitegevuse suurem rahastamine, riigikeele oskuse tasemele esitatavad nõuded. Konkreetselt riigikeele õppesse puutub on intervjuudes osalenute argumendid kohati ambivalentset: riigikeele õppe tulemuslikkuse alusena nähakse ühelt poolt eesti keele tundide arvu suurendamist, teisalt aga ollakse kriitilised gümnaasiumis eestikeelsele aineõppele ülemineku suhtes. Kriitilised noodid kõlavad ka uusimmigrantõpilaste keeleõppe suurema rahastuse aadressil. Rahulolematust valitseb ka õpetajate täienduskoolituse suhtes.

Riigikeele õppe korraldus

- 135) *Riik peaks üle vaatama inglise keele oskuse nõudmised, sest kui nõutakse nii kõrget inglise keele taset, siis selle keele valdamine on nii hea, et noored lihtsalt lähevad ära. Koolilõpetaja inglise keele oskus on konkurentsivõimeline Euroopa kõrgkoolides õppimiseks.* (NHG)
- 136) *Arvan, et vene koolidele peaks jääma võimalus teha vene keele lõpueksam. See oleks Eestile kasulik, kui vene õpilased valdaksid hästi oma emakeelt ja eesti keelt, see oleks kasulik riigile.* (NHG)
- 137) *Kui riik on võtnud eesmärgi, et igas koolis oleks 60% aineid eesti keeles, siis see peaks ka realselt toimima. Peaks juba algkoolis realselt eesti keele õpe olema, mitte linnukese pärast. Me ei saa olla eesti keele õppega rahul, kui põhikoolis on kohustuslik kaks tundi eesti keeles ja siis gümnaasiumis 60%. See ei ole võimalik, siin on ju käärid ja riik peaks seda nägema.* (THG)
- 138) *Peaks muutma õppekava nii, et esimeses klassis (või teises) oleks rohkem eesti keele tunde. Peaks vähemalt viis tundi olema, sest põhja saab rajada algkoolis.* (TAG)

Täienduskoolitus

- 139) *Oleks vaja täiendusõpet. Me ei julge viimasel ajal koolitustele minna, sest need on mõttetud: kõik istuvad ringis ja arutavad midagi rühmatööna, mida ise välja mõtlevad.* (SEG)

Kooliväline tegevus

140) *Riigi ja Euroopa fondidest peaks raha eraldama mitte olematutele uusimmigrantidele, vaid meie riigi lastele. (NHG)*

Vähem edukates koolides töötavad õpetajad ning kooli juhtkond lisavad personaliprobleemide lahendamiseks eespool toodud arvamustele lisaks võimaluse taastada ülikooliõpingute järel kohustuslik suunamine koolidesse. Rahulolematus valitseb ka õppematerjalide süsteemituse ning ebaühtlase koostamise taseme üle, kriitilised ollakse ülikoolide õpetajakoolituse taseme ning õpetajate ettevalmistuse suhtes. Kriitiliste märkustena jääb kõlama asjaolu, et eesti keele edukat õpetamist pärsib keele sunniviisiline õpetamine, mis ei tekita motivatsiooni, ning avalikkuse suhtumine, nagu oleks vene keel mingi diagnoos, mida tuleb ravida.

141) *Riik peaks omalt poolt seda protsessi reguleerima: kui inimene õpib riigi raha eest, siis ta peaks ka mõned aastad töötama. Praegu pole õpetajaid lihtsalt kusagilt võtta, sest kooli keegi tööle ei tule ja eriti suur probleem on nendes koolides, mis ei ole nn eliitkoolid. Keegi ju ei taha töötada mingis suvalises koolis. (TRG)*

142) *Õppematerjalid on kõik laiali, ei ole ühist süsteemi, kus oleksid kõik materjalid koos. Inglise keele õppekava on nii hästi läbi mõeldud, et nad saavad selle keele selgeks, eesti keelega sellist asja ei toimu. Peab olema läbimõeldud õppekava. (SVK)*

143) *Õpikud on kirjutanud need inimesed, kes pole ise vene koolis töötanud. (SVK)*

144) *Motivatsioon keele õppimiseks tekib siis, kui selleks tekib otsene teadvustatud vajadus. Praegu toimub sunniviisiline õpetamine ja see ei loo motivatsiooni. Ideaalne oleks, kui õppekavas oleks selline osa, kus meie õpilased saaksid olla keelekeskkonnas, mitte et see oleks ühekordne projekt, peab olema läbimõeldud süsteem selliseks tegevuseks. (SVK)*

145) *Võiks olla rahastamine selleks, et õpilased saaksid keelekeskkonda minna, sest paljude laste jaoks, eriti meie linnaosas, on võimatu kusagile välja sõita. Vanematel ei ole selliseid rahalisi võimalusi. (NKG)*

146) *Õpetajate täienduskoolitused võiksid olla ka rohkem rahastatud ja rohkem läbi mõeldud, mitte linnukese pärast. (NKG)*

147) *Kõrgkoolis tuleb õpetajate ettevalmistust muuta. Praegu on eesti keele õpetamine hea ja kõik on õige, aga peaks seadma teised eesmärgid. Süsteem on õige, mida riik pakub, aga sellise süsteemi jaoks ei ole õpetajaid. Peaks midagi muutma õpetajate ettevalmistamises. (HVEG)*

Kokkuvõte. Eesti keele õppe tulemuslikumaks muutmisel nähakse selgeid ülesandeid kõigil osalistel: õpetajaskonnal, kooli juhtkonnal ning riigil. Riigikeele õpetajad näevad enda rolli eeskätt keeleõppija suunajana, õpilase ning tema vanemate motiveerijana. Tähtsustatakse ka õppematerjalide nüüdisajastamist ning eakohast atraktiivsust. Erinevalt õpilaste seisukohtadest nähakse riigikeele õpetajana pigem emakeelena vene keelt kõnelevat õpetajat. Kooli juhtkonnalt oodatakse eri projektide algatamist ning eesti õppekeelega koolidega koostöövõimaluste leidmist (nt ühistegevus, õpilasvahetus jne). Riigi ülesannetest kõneldes jäävad esmajoones kõlama kriitilised toonid eestikeelsele gümnaasiumiõppele ülemineku osas, mis õpetajaskonna hinnangul on teostatud kiirustades ning läbi mõtlemata. Konkreetsetest riigi

abisammudest rääkides nähakse riigi ülesandena õppe- ja koolivälise tegevuse suuremat rahastamist.

4. INTERVJUUDE ANALÜÜSI KOKKUVÕTE

Prooviuuringu eesmärk on avada riigikeele õppimise tulemuslikkuse lahknevuste tagamaid 2013. aasta riigieksami tulemust põhjal edukamates ning vähem edukates vene õppekeelega põhikoolides. Uurimisülesande täitmiseks tehti kaheksas põhikoolis rühmaintervjuud 9. klasside õpilaste ning kooli juhtkonna (direktori või õppealajuhataja) ja riigikeele õpetajatega. Intervjuudega koguti kvalitatiivseid andmeid õpilaste ning kooli juhtkonna ja õpetajate hoiakute kohta riigikeele õppe korralduse ja toimimise suhtes.

Uuringust järeldub, et vene õppekeele koolide 9. klasside õpilaste **eesti keele kasutamine** piirdub enamiku puhul koolikeskkonna ja/või eesti keele kui teise keele tundidega. Asukoha ning keelelise-rahvusliku jagunemise tõttu on eesti keele kooliväliseks kasutamiseks paremad võimalused Tartu ja Tallinna koolides õppivatel noortel. Ida-Virumaa koolide õpilastel on eestikeelseks suhtluseks ootuspäraselt vähem võimalusi. Edukamate koolide õpilastel on siiski mõnevõrra rohkem võimalusi eesti keelt kasutada ka väljaspool eesti keele tundi. Kui kool ei asu eestikeelses keskkonnas (NHG), on kool püüdnud luua lisavõimalusi eesti keele praktiseerimiseks. Vähem edukate koolide puhul on ka neid lisavõimalusi vähem. Just vähem edukate koolide õpilased rõhutasid, et eesti keele õpe peaks algama varem ja suuremas mahus ning see ei tohiks olla riigi poolt peale surutud. Selles seisukohas võib näha ka teatud vastuolu: soov alustada riigikeele õpet varem ja suuremas mahus tähendab ju tegelikult riikliku regulatsiooni aktsepteerimist, mis eesti keelt muukeelsetes koolides veelgi enam „peale suruks”. Kas käibefraas „eesti keel ei tohiks olla sunniviisiline” ja seda „ei tohiks peale suruda” pole mitte meediast nopitud seisukohad?

Rühmaintervjuude sisuanalüüsist selgub, et mõlema vaatluse all olnud rühma informantide enamik **hindab oma eesti keele oskust** üldjuhul heaks. Vähem edukate koolide õpilased on selgelt kriitilisemad oma suulise eneseväljenduse suhtes ning leiavad, et selle põhjus on vähene eesti keele tundide arv ning praktikavõimaluste, aga ka koduse toetuse puudumine, kuna lapsevanemad üldjuhul eesti keelt ei valda. Kuigi õpilaste vastustest nähtub, et vanemad suhtuvad eesti keele õppesse üldiselt positiivselt, omistavad vanemad sellele eelkõige instrumentaalse väärtuse.

Õpetajate ja koolijuhtide intervjuudest nähtub, et 9. klasside õpilaste riigikeele oskusega ollakse koolides üldjuhul rahul. Sealjuures rõhutatakse keelekeskkonna tähtsust ning nenditakse, et eestikeelsete sõprade ja muude suhtluskontaktide puudumine pärsib õpilaste riigikeele suhtlusoskuse arengut. Õpetajate vastuste erinevustest tuleks eraldi nimetada, et just edukamate koolide õpetajad leidsid õpilaste keeleoskuses rohkem vajakajäämisi kui vähem edukate koolide õpetajad. Kas vähem edukate koolide õpetajad ja juhtkonnad ei oskagi oma õpilastelt paremat keeleoskust oodata?

Eesti keele tähtsus on intervjuudes osalejate jaoks eelkõige instrumentaalne: keeles nähakse vahendit, et gümnaasiumis või kutsekoolis edasi õppida ja/või hiljem parem töökoht saada. Väga vähe (kui üldse) ilmneb eesti keele õppimises selle integratiivne motivatsioon ehk keeleõppija isiklikum suhe õpitavasse keelde ja kultuuri. Eesti keele valdamist ei nähta oma identiteedi ühe osana ning vastustest peegeldub pigem eesti ja vene kultuuriruumide

vastandamine, milles multikultuursusele või mitmikidentiteedile pole kohta. Eesti keelest olulisemaks peetakse inglise keele õppimist, mis võimaldab keelekasutajale laiemaid isiklikke hüvesid. Enamik intervjuudes osalenuist (eeskätt edukamate koolide õpilased) ei seosta enda tulevikku Eestiga ning plaanivad riigist lahkuda.

Koolide juhtkonna ning õpetajate argumentatsioon riigikeele õppimise vajalikkuse kohta ühtib üldjoontes õpilaste omaga. Nii avaldub ka õpetajate hinnanguist eesti keelele pigem instrumentaalse väärtuse omistamine, kuigi erinevalt õpilastest ei tõuse need seisukohad nii jõuliselt esile. Nagu õpilasedki ei näe õpetajad eesti keelt vene noore ühe identiteedi komponendina: eesti keele oskuse vajalikkust seostatakse riigi vajadustega ning õpilase toimetulekuga „riigis”. Õpetajatele ja juhtkonnale esitatud lisaküsimusena uuriti, millist tuge kool peredele eesti keele õppe osas pakub. Vastustest ilmnes, et üheks olulisemaks kooli ja kodu vahelise koostöö komponendiks on teavitustöö tegemine, kuna õpilase motivatsioon riigikeelt õppida on suuresti seotud sellega, kuhu vanemad eri keelte hierarhias eesti keele enda jaoks paigutavad. Oluliseks mõjuriks riigikeele õppimise edukusel on perede sotsiaal-majanduslik taust, mis mõjutab oluliselt ka seda, mil määral on õpilasel võimalik osa võtta tunnivälisest tegevusest. Nii edukamate kui ka vähem edukate koolide õpetajaskonna öeldule tuginedes toetavad vanemad üldjuhul keeleõpet, kuid vanemate huvi ning koostöö kooliga on seda suurem ning intensiivsem, mida tugevamas koolis laps õpib.

Riigikeele õpetaja ülesanne keeleoskuse arendajana seisneb õpilaste silmis rohkes eesti keele kasutuses ning erinevate suhtlusvõimaluste pakkumises. Tähtsal kohal on õpetaja rahvus: ideaalis on eesti keele õpetaja vene keelt valdav eestlane. Vähem edukate koolide õpilased tahaksid, et õpetajad pööraksid tundides rohkem tähelepanu kõnekeele arengule ning sooviksid rohkem keelepraktikat reaalses suhtlussituatsioonides. **Kooli juhtkonnalt** ootavad õpilased huvitegevuse ja tunnivälise tegevuse mitmekesistamist ning õpilasvahetuste korraldamist. **Riigil** tuleb noorte arvates suurendada koolivälise huvitegevuse finantseerimist ning maksta õpetajaskonnale konkurentsivõimelist töötasu. Riigikeeleõpet peab algama varem ning olema suuremas mahus, kuid positiivse tulemuse saamiseks ei tohi olla peale surutud.

Õpetajad ja koolide juhtkonnad näevad eesti keele õppe tulemuslikumaks muutmisel selgeid ülesandeid kõigil osalistel. Riigikeele õpetajad näevad enda rolli keeleõppija suunaja ning motiveerijana. Edukamate koolide õpetajad lisavad veel palju aspekte, mida nemad saavad teha oma õpilaste keeleoskuse parandamiseks. Vähem edukate koolide õpetajad panevad aga just riigile suurema vastutuse õpilaste keeleoskuse tulemuslikumaks muutmisel. Kooli juhtkonnalt oodatakse eri projektide algatamist ning eesti õppekeelega koolidega koostöövõimaluste leidmist (nt ühistegevus, õpilasvahetus jne). Riigi ülesannetest kõneldes jäävad esmajoonel kõlama kriitilised toonid eestikeelsele gümnaasiumiõppele ülemineku osas, mis õpetajaskonna hinnangul on teostatud kiirustades ning läbi mõtlemata. Vähem edukate koolide õpetajad ja juhtkonnad tõid aga välja pädevate õpetajate leidmise raskuse. Edukamatel koolidel sellist probleemi ei ole.

Kokkuvõtteks võib välja tuua ilmnunud lahknevused edukamate ja vähem edukate koolide vahel. Loomulikult on tegemist üldistusega, mis tähendab, et reeglist kõrvalekaldumisi esineb mõlemas rühmas.

Edukamad koolid vastavad enamasti järgmistele kriteeriumidele.

1. Kool paikneb eestikeelses keskkonnas või tekitab oma õpilastele eestikeelset suhtlemiskeskkonda, mis ei piirdu ainult eesti keele tundidega.
2. Kool on pigem suurema õpilaste ja õpetajate hulgaga.
3. Arengukavades ja strateegilistes visioonides rõhutatud eesmärgipärast riigikeele õpet toetatakse konkreetsete tegevustega.
4. Mitmekeelsus ja -kultuurilisus kui väärtus on küll väga olulisel kohal kooli strateegilistes dokumentides, kuid nii õpilaste kui ka õpetajate hoiakutesse selle väärtuse tunnetamine jõudnud ei ole.
5. Kool pakub eesti keele õpet oluliselt rohkem, kui riigikeele kohustusliku õppe maht ette näeb: keelekümblusklassid, LAK-õpe, eesti keele ringid ja mitmesugused tugitegevused (ühisprojektid eestikeelsete koolidega, ekskursioonid, keelelaagrid jms).
6. Paaegu kõik eesti keele õpetajad on kas eesti emakeelega või on omandanud kõrghariduse eesti keeles.
7. Riigikeele õpetajad tunnetavad oma mitmekülgset rolli ja vastutust riigikeele õppe tulemuslikumaks muutmisel.
8. Kooli juhtkonnal ei ole probleeme pädevate eesti keele õpetajate leidmisel.
9. Kuigi õpilaste riigikeele oskus on väga hea, näevad nii õpilased kui ka õpetajad siin veel arenguruumi: kool seab õpilastele kõrgemaid nõudmisi ja õpilased on motiveeritud neile vastama.
10. Vanemad toetavad oma lapse riigikeele õpinguid nii materiaalselt (rahastavad eestikeelset huvitegevust, keelelaagreid, ekskursioone jms) kui ka hoiakutega.
11. Õpilased ja õpetajad ei vaidlusta riigikeele hea oskuse vajalikkust, kuid näevad selles ainult pragmaatilist eesmärki.
12. Vähemalt põhikooli lõpus ei seosta väga paljud noored oma tulevikku Eestiga.
13. Õpilased ja õpetajad on kriitilised venekeelse gümnaasiumi kakskeelsele õppele üleviimise ajakava ja kohustuslikkuse suhtes.

Vähem edukad koolid vastavad enamasti järgmistele kriteeriumidele.

1. Kool ei paikne eestikeelses keskkonnas ja õpilastel on vähe võimalusi tunniväliseks eestikeelseks suhtluseks.
2. Kool on pigem väiksema õpilaste ja õpetajate hulgaga.
3. Arengukavades ja strateegilistes visioonides on rõhutatud eesmärgipärase riigikeele õppe olulisust, kuid seda toetavaid tegevusi on piiratud hulgal.
4. Mitmekeelsus ja -kultuurilisus kui väärtus on küll väga olulisel kohal koolide strateegilistes dokumentides, kuid nii õpilaste kui ka õpetajate hoiakutesse selle väärtuse tunnetamine jõudnud ei ole.
5. Koolil on piiratud võimalused pakkuda eesti keele õpet rohkem kui riigikeele kohustusliku õppe mahus ja tugitegevusi.
6. Eesti keele õpetajate seas on vähe eesti emakeelega õpetajaid. On ka õpetajaid, kelle eesti keele oskus ei vasta nõuetele.
7. Riigikeele õpetaja näeb õppe tulemuslikumaks muutmisel rohkem kooli juhtkonna ja riigi rolli.
8. Kooli juhtkonnal on probleemid pädevate õpetajate leidmisel.
9. Õpetajad leiavad, et õpilaste keeleoskus on üsna hea, aga praktiseerimisvõimalusi napib.

10. Vanemad suhtuvad lapse riigikeele õpingutesse positiivselt, kuid paljude perede sotsiaal-majanduslik taust ei luba lisaõpet ja huvitegevusi rahastada.
11. Õpilased ja õpetajad ei vaidlusta riigikeele hea oskuse vajalikkust, kuid näevad selles ainult pragmaatilist eesmärki.
12. On noori, kes ei seosta oma tulevikku Eestiga.
13. Õpilased ja õpetajad on kriitilised venekeelse gümnaasiumi kakskeelsele õppele üleviimise ajakava ja kohustuslikkuse suhtes.

KASUTATUD ALLIKAD

Asser, Hiie 2003. Varajane osaline ja täielik keeleimmersioon Eesti muukeelse hariduse mudelitena. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Ehala, Martin, Anni Tammemägi 2012. Eesti õpilaste keelehoiakud 2011. aastal. – Keel ja Kirjandus 4, 241–260.

EHIS = Eesti Hariduse Infosüsteem. <http://www.ehis.ee/>.

Eslon, Pille (toim) 2008. Õppijakeele analüüs: võimalused, probleemid, vajadused. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Johnson, David Cassels 2009. Ethnography of language policy. – Language Policy 8, 139–159.

Kallas, Roman 2003. Eesti kirjanduse õpetamise traditsioon XX sajandi vene õppekeelega koolis. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kikerpill, Tiina, Elle Sõrmus 2008. Erialaõppe ja keeleõppe lõimimisest. Käsiraamat vene õppekeelega kutseõppeasutustele. Tallinn: Integratsiooni Sihtasutus.

Kirss, Laura, Triin Vihalemm 2008. Hariduslik integratsioon. RIP 2008–2013 vajadus- ja teostatavusuuringu haridusuuringu lõpparuanne. II osa. Riigihange 034118 „Riikliku Integratsiooniprogrammi 2008–2013 väljatöötamine”. Tartu: Praxis, Tartu Ülikool, Balti Uuringute Instituut, Hill & Knowlton, Geomedia.

Kirts, Made, Birute Klaas, Irene Käosaar, Kristi Mere, Järvi Lipasti, Hele Pärn, Maie Soll, Anastassia Zabrodskaja, Tõnu Tender, Ülle Türk, Jüri Valge, Silvi Vare 2008. Keelehariduspoliitika ülevaade. Eesti raport. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

Krall, Ingrid, Heli Laanekask, Maarja Must, Tiit Päeva, Mart Rannut, Kristi Saarlo, Sven Sapelson, Elle Sõrmus, Anna Verschik 2003. Metoodilisi võtteid eesti keele õpetamiseks. Eesti keele välisõppe seminar 21.–23. juuli 2003, Mäeküla. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.

Koreinik, Kadri, Kristiina Praakli 2013. Keele kestlikkuse ja kao konstrueerimine poolavalikes diskursustes. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 9, 131–148.

Lindemann, Kristina 2013. Structural integration of young Russian-speakers in post-Soviet contexts: educational attainment and transition to the labour market. Tallinn: Tallinn Ülikooli Kirjastus.

Mehisto, Peeter 2012. Navigating Management and Pedagogical Complexities in Bilingual Education: An Estonian Case Study. University of London.

Metslang, Helena, Triin Kibar, Mare Kitsnik, Jevgenia Koržel, Ingrid Krall, Anastassia Zabrodskaja 2013. Kakskeelne õpe vene õppekeelega koolis. Uuringu lõpparuanne. Tallinn: Tallinna Ülikooli Eesti Keele ja Kultuuri Instituut.

Muldma, Maia 2004. Феномен музыки в формировании диалога культуры (сопоставительный анализ учителей музыки школ с эстонским и русским языком обучения). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Mägi, Eve, Mihkel Nestor 2012. Koolilõpetajad ja nende karjäärivalikud. Keskkaridusastme lõpetajate valikute uuringu lõpparuanne. SA Poliitikauuringute Keskus Praxis. http://praxis.ee/fileadmin/tarmo/Publikatsioonid/Koolilopetajad_uuring.pdf.

Narva linna arengukava 2008–2017. <https://www.riigiteataja.ee/akt/4070/2201/3050/Narva%20linna%20arengukava.pdf>.

Nimmerfeldt, Gerli 2011. Identificational integration: conceptualisation and operationalisation on the example of second generation Russians in Estonia. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

PGS = Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410>.

Proos, Ivi 2005. Eestivenelaste keeleoskus ja suhtumine 2007. aasta gümnaasiumireformi. Uuringu „Integratsiooni monitooring 2005” aruanne. Tallinn: TLÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.

Proos, Ivi, Iris Pettai 2008. Eestivene noored: uue põlvkonna positsioon ja ootused. Sotsioloogilise uurimuse materjalid. Tallinn.

Praakli, Kristiina 2009. Intervjuu keeleandmete kogumise meetodina. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 5, 209–223.

Rannut, Mart (koostaja) 2004. Eesti keel: võõrkeelest teiseks keeleks. Tallinn: TPÜ Kirjastus.

Rannut, Ülle 2000. Varane eesti keele kümbelus ja eesti keel kui teine keel 1.klassis. Õpetaja meelespea. Projekti „Keelekümbelus kui integratsiooni võti” väljaanne. Tallinn: Eesti Haridusministeerium.

Rannut, Ülle 2005. Keelekeskkonna mõju vene õpilaste eesti keele omandamisele ja integratsioonile Eestis. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Rannut, Ülle, Mart Rannut 2010. Russification of non-Estonian pupils in Tallinn. – Eesti rakenduslingvistika ühingu aastaraamat, 243–259.

Rikmann, Erle, Gerli Nimmerfeldt 2013. Lõimumisvaldkonna sotsiaalsete gruppide uuring: uuringu raport. Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.

Sakk, Monica 2013. Õpilaste, lapsevanemate ning õpetajate hinnangud õpilase toimetulekule kooli kontekstis eesti ja vene õppekeele koolide põhikooli II astmes. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Sihtasutus Innove. www.innove.ee.

Tamme, Katrin 2004. 2003.a suviste eesti keele laagri- ja pereõppeprojektide mõju neis osalenud Ida-Virumaa noorte eesti keele oskusele. Tallinn: Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutus.

Tender, Tõnu 2010. Mitmekeelsus Eestis Euroopa Liidu mitmekeelsuse ideaali taustal. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

TNS Emor 2006. Eestikeelne aineõpe vene õppekeele koolides: hetkeolukord ja vajadused. November–detsember 2006. <http://www.hm.ee/index.php?046612>.

TNS Emor 2008. Lühikokkuvõte: mitte-eestlaste teadlikkus ja suhtumine vene õppekeele koolide gümnaasiumiastmes eestikeelsele aineõppele üleminekust. www.hm.ee/index.php?046612.

Vare, Silvi (toim) 1999. Keelekümblus kui integratsiooni võti. Materjalide kogumik. Tallinn: Haridusministeerium.

Vare, Silvi 2004. Eesti keel vene koolis. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Vihalemm, Triin, Anu Masso 2002. Patterns of Self-Identification among the Younger Generation of Estonian Russians. – Marju Lauristin, Mati Heidmets (ed). The Challenge of the Russian Minority. Emerging Multicultural Democracy in Estonia. Tartu: Tartu University Press, 185–198.

Zabrodskaja, Anastassia 2004. Eesti keelt õppiv Kohtla-Järve vene koolide muukeelne laps. – Keel ja Kirjandus 11, 841–853.

Koolide veebilehtede aadressid

Eurogümnaasium. <http://www.erakool.ee/>.

Haapsalu Nikolai Kool. <http://www.vg.edu.ee/>.

Kohtla-Järve Slaavi Põhikool. <http://www.kjsp.ee/portal/index.php?area=1>.

Maardu Põhikool. <http://www.maardukool.ee/>.

MTÜ Kool 21. Sajandil Haabersti Vene Eragümnaasium. <http://www.hve.edu.ee/z/>.
Narva Humanitaargümnaasium. <http://www.narvahg.edu.ee/>.
Narva Kreenholmi Gümnaasium. <http://www.kreenholmi.edu.ee/>.
Narva Peetri Kool. <http://www.peetrikool.edu.ee/>.
Narva Õigeusu Humanitaarkool. <http://www.ortschool.edu.ee/>.
Narva 6. Kool. <http://www.narva6.edu.ee/test/>.
Sakala Eragümnaasium. <http://www.sakalaera.ee/ru/>.
Sillamäe Vanalinna Kool. <http://www.svlk.edu.ee/>.
Tallinna Humanitaargümnaasium. <http://www.humg.tln.edu.ee/>.
Tallinna Juudi Kool. <http://www.jkool.tln.edu.ee/>.
Tallinna Läänemere Gümnaasium. <http://www.laanemere.tln.edu.ee/index.php/et/>.
Tallinna Mustamäe Humanitaargümnaasium. <http://mhum.tln.edu.ee/web/et/>.
Tallinna Ranniku Gümnaasium. <http://www.ranniku.tln.edu.ee/index.php/ee/>.
Tallinna Tõnismäe Reaalkool. <http://www.ttrk.tln.edu.ee/>.
Tallinna Õismäe Vene Lütseum. <http://www.tovl.tln.edu.ee/>.
Tartu Annelinna Gümnaasium. <http://www.tag.ee/>.

Blogid

Информационный блог для учителей Таллиннской Раннику гимназии
[Informatsiooniblogi Tallinna Ranniku Gümnaasiumi õpilastele].
<http://rannikuoppeala.blogspot.com/>.

7a класс Раннику гимназия [Ranniku Gümnaasiumi 7. klass].
<http://4aranniku.blogspot.com/>.

Koolide arengu- ja õppekavad

EUG 2012a = Eurogümnaasiumi arengukava 2012–2016.
www.erakool.ee/media/EG_ARENGUKAVA%202012-2016.pdf.

EUG 2012δ = Eurogümnaasiumi õppekava 2012–2016.
www.erakool.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=177&Itemid=64&lang=et

HNK 2011 = Haapsalu Nikolai Kooli põhimäärus.
www.vg.edu.ee/dokumendid/HNK_pohimaarus.pdf.

KJSP 2012 = Kohtla-Järve Slaavi Põhikooli arengukava 2012–2014. Kohtla-Järve.
<http://est.kjisp.ee/uploads/docs/dokumendid/arengukava.pdf>.

MPK põhimäärus = Maardu Põhikooli põhimäärus. <http://www.maardukool.ee/koolidoc.htm>.

MPK 2010 = Maardu Põhikooli arengukava 2011–2015.
www.maardukool.ee/Lisa/arengukava.pdf.

NHG 2012 = Narva Humanitaargümnaasiumi põhikooli õppekava. Narva.
<http://www.narvahg.edu.ee/index.php?lang=est&mod=text&type=lm&parent=1220262790>.

NHG 2014 = Narva Humanitaargümnaasiumi arengukava aastateks 2014–2018. Narva.
<http://www.narvahg.edu.ee/>.

NKG 2010 = Narva Kreenholmi Gümnaasiumi arengukava aastateks 2011–2013.
www.kreenholmi.edu.ee/images/dokumentid/eestvedamine/nkg_arengukava_2011-2013.pdf.

NPK 2013 = Narva Peetri Kooli arengukava 2013–2016.
www.peetrikool.edu.ee/files/file/Dokumentid/arengukava2013_16.pdf.

NÕHK 2013 = Narva Õigeusu Humanitaarkooli arengukava 2014–2016 aastateks.
www.ortschool.edu.ee/uploads/documendid/pohidokumendid/Arengukava_2014_2016.pdf.

N6K 2013 = Narva 6. Kooli arengukava 2013–2016.
www.narva6.edu.ee/arengukava2013-2016.pdf.

SEG 2013 = Sakala Eragümnaasiumi arengukava 2012–2015.
www.sakalaera.ee/images/ARENGUKAVA.pdf.

SVK 2012 = Sillamäe Vanalinna Kooli õppekava. www.svlk.edu.ee/Files/Docs/Uldosa.pdf.

TAG 2014 = Tartu Annelinna Gümnaasiumi arengukava 2014–2018.
<http://www.tag.ee/et/arengukava>.

THG 2010 = Tallinna Humanitaargümnaasiumi arengukava 2011–2016.
www.humg.tln.edu.ee/uploads/failid/THG-ARENGUKAVA-2011-2016.pdf.

TJK 2012 = Tallinna Juudi Kooli arengukava 2012–2014.
<http://jkool.tln.edu.ee/admin/upload/Dokumentid/tjk%20arengukava.pdf>.

TLG 2008 = Tallinna Läänemere Gümnaasiumi arengukava 2009–2013.
www.laanemere.tln.edu.ee/images/dokumendid/tlg_arengukava_2009_2013.pdf.

TMHG 2011 = Tallinna Mustamäe Humanitaargümnaasiumi põhikooli õppekava.
<https://docs.google.com/a/mhum.tln.edu.ee/file/d/0B8obVSAAtQKhmaV8yekx5MEdaLW8/edit?pli=1>.

TRG 2012 = Tallinna Ranniku Gümnaasiumi arengukava 2012–2014.
www.ranniku.tln.edu.ee/images/Arengukava_2012-2014.pdf.

TTR 2014 = Tallinna Tõnismäe Reaalkooli arengukava 2014–2019. Tallinn.
www.trk.tln.edu.ee/public/documents/arengukava14_19.pdf.

TÕVL 2011 = Tallinna Õismäe Vene Lütseumi põhikooli õppekava. Tallinn.
www.tovl.tln.edu.ee/?smg=45&schg=78.

LÜHENDID

EHIS = Eesti Hariduse Infosüsteem

EUG = Eurogümnaasium

HNK = Haapsalu Nikolai Kool

HVEG = MTÜ Kool 21. Sajandil Haabersti Vene Eragümnaasium

KJSP = Kohtla-Järve Slaavi Põhikool

LAK-õpe = lõimitud aine- ja keeleõpe

MPK = Maardu Põhikool

NHG = Narva Humanitaargümnaasium

NKG = Narva Kreenholmi Gümnaasium

NPK = Narva Peetri Kool

NÕHK = Narva Õigeusu Humanitaarkool

N6K = Narva 6. Kool

PGS = Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus

SEG = Sakala Eragümnaasium

SVK = Sillamäe Vanalinna Kool

TAG = Tartu Annelinna Gümnaasium

THG = Tallinna Humanitaargümnaasium

TJK = Tallinna Juudi kool

TLG = Tallinna Läänemere Gümnaasium

TMHG = Tallinna Mustamäe Humanitaargümnaasium

TRG = Tallinna Ranniku Gümnaasium

TTR = Tallinna Tõnismäe Reaalkool

TÕVL = Tallinna Õismäe Vene Lütseum

**LISA. EDUKAMATE JA VÄHEM EDUKATE KOOLIDE PÕHIKOOLI EESTI
KEELE TEISE KEELENA RIIGIEKSAMI TULEMUSED AASTATEL 2011–2013**

Kool	Põhikooli eesti keele teise keelena riigieksam					
	Keskmine tulemus			Koht koolide pingereas		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Tallinna Humanitaargümnaasium	86,4	80,5	92,8	4.	8.	3.
Tallinna Mustamäe Humanitaargümnaasium	85,3	80,9	90,5	6.	6.	4.
Tartu Annelinna Gümnaasium	84,9	88,9	89,4	7.	1.	5.
Sakala Eragümnaasium	80,4	86,9	88,6	10.	2.	6.
Narva Humanitaargümnaasium	65,2	68,9	83,7	29.	31.	8.
Tallinna Juudi Kool	70,0	73,5	82,2	22.	18.	9.
Haapsalu Nikolai Kool	88,6	81,2	81,9	3.	5.	10.
Tallinna Õismäe Vene Lütseum	91,0	83,0	81,7	1.	4.	11.
Tallinna Tõnismäe Realkool	76,5	76,1	81,7	13.	12.	12.
Tallinna Läänemere Gümnaasium	71,9	69,2	81,4	18.	28.	13.
Sillamäe Vanalinna Kool	55,4	57,3	55,2	55.	53.	62.
Narva Kreenholmi Gümnaasium	51,3	52,9	53,7	62.	58.	63.
Tallinna Ranniku Gümnaasium	47,1	48,1	51,9	69.	64.	66.
Kohtla-Järve Slaavi Põhikool			51,6			68.
Narva 6. Kool	37,7	43,2	50,7	73.	74.	70.
Maardu Põhikool	55,8	47,7	49,0	54.	66.	73.
Narva Õigeusu Humanitaarkool	31,1	23,0	47,0	75.	78.	75.
MTÜ Kool 21. Sajandil Haabersti Vene Eragümnaasium	46,8	66,9	46,0	70.	33.	76.
Eurogümnaasium	61,4	61,7	43,0	39.	42.	78.
Narva Peetri Kool			40,0			79.